

Mirades d'ahir

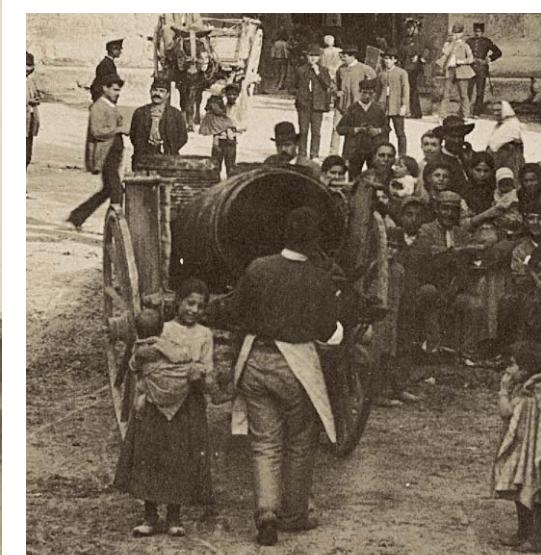
El patrimoni fotogràfic
de la Biblioteca Valenciana

'EL LLIBRE, ESPAI
DE CREACIÓ'

P. 08

Exposició de
'llibres d'artista'

Mirades d'ahir

El patrimoni fotogràfic de la Biblioteca Valenciana

Edita: Generalitat Valenciana.
Direcció General del Llibre, Arxius i
Biblioteques. Biblioteca Valenciana
[Monestir de Sant Miquel dels Reis].
Av. de la Constitució, 284. 46019 València
Tel.: 96 387 4000 – Fax: 96 387 4037
<http://bv.gva.es>

Direcció: Silvia Caballer Almela

Coordinació: Unitat de Difusió de la
Biblioteca Valenciana

Comitè editorial: Fernando Lliso,
Albert del Toro, Miguel C. Muñoz

Realització i disseny:
Ismos Comunicación y Cultura, S. L.
Tel.: 96 329 3477 - www.ismos.es

imatge de portada:
LÉVY, J. [Porte de Cuarte: Valence]. ca. 1888
Biblioteca Valenciana.
CALDUCH, RAFAEL. Un d'un. 2007.
Exemplar únic. Col·lecció UPV

Depòsit legal: V-139-2003
ISSN: 1885-3420
Exemplar gratuït. La revista no es fa
responsible de les opinions expressades
pels seus col·laboradors.

LA BIBLIOTECA VALENCIANA REUNEIX UNA COL·LECCIÓ
D'UNS TRES-CENTS MIL DOCUMENTS FOTOGRÀFICS
QUE COMPRENEN PRÀCTICAMENT TOT EL PERÍODE
QUE VA DES DE L'INICI DE LA FOTOGRAFIA FINS ALS
NOSTRES DIES. **Per Rosa Olmedo**

'MIRADES D'AHIR'
EXPOSICIÓ

02

MARES, PABLO
[Porte arabe de Valence]
À Paris: Imp. Photographique Lemercier, ca. 1853
Biblioteca Valenciana

03

'MIRADES D'AHIR'
EXPOSICIÓ

La Col·lecció José Huguet, incorporada el 1992, va esdevenir la base per a la formació del fons gràfic de la institució. Posteriorment s'hi han anat incorporant altres donacions, llegats i compres de materials gràfics, amb l'objectiu que la Biblioteca Valenciana, també en aquest camp, siga el primer centre de documentació de la Comunitat Valenciana i una font d'investigació i estudi.

Quasi tots els suports, formats i procediments fotogràfics existents en la història de la fotografia es conserven en els fons de la Biblioteca Valenciana, on es poden trobar des de daguerrotips, calotips, ferrotips, àbumines, cianotips, platinotips, etc., fins als suports actuals.

Destaquen en la col·lecció quatre calotips, realitzats el 1853, amb vistes de la ciutat de València. Aquest procediment permet, per primera vegada, multiplicar les imatges fotogràfiques a partir d'un negatiu de paper, és a dir, obtenir còpies d'una mateixa presa. La importància d'aquests calotips es deu al fet que són les primeres fotografies de la ciutat de València que conserva la Biblioteca Valenciana.

COL·LECCIÓ JOSÉ HUGUET

Està formada per díhuit mil fotografies sobre paper i set mil plaques de vidre, la majoria corresponents al segle XIX i que han sigut realitzades per fotògrafs valencians o que han treballat a la Comunitat Valenciana.

Quant al contingut iconogràfic d'aquesta col·lecció, destaca el retrat d'estudi, però també hi trobem vistes de ciutats, escenes religioses, escenes populars, oficis, mitjans de transport, etc. En definitiva, aquestes imatges arrepleguen, des de finals del segle XIX fins al 1936, el reportatge humà i social (era freqüent realitzar fotografies al llit del mort) i la documentació urbana, arquitectònica i paisatgística.

FONS VICENTE PEYDRÓ

Està format per cinc mil negatius -quasi tots de vidre- i dos mil positius en paper. Fundador del Foto Club València en l'any 1928, Vicente Peydró va fotografiar escenes valencianes, personatges típics, paisatges, etc., i va utilitzar totes les tècniques de pigmentació.

FONS FINEZAS

De Joaquín Sanchis Serrano, fundador de la saga Finezas, la Biblioteca Valenciana conserva mil negatius sobre la Guerra Civil a València que mostren evacuats, combatents, hospitals, festivals, escoles..., i que constitueixen un dels testimonis gràfics més importants de la contesa a València.

Biblioteca Valenciana
NOVEMBRE 2008 / NÚMERO 17

04

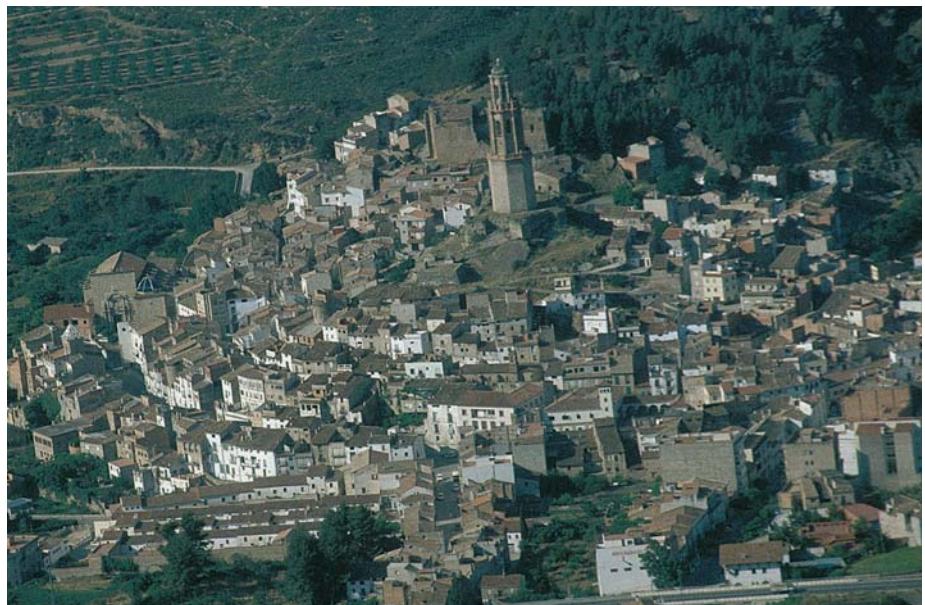
'MIRADES D'AHIR' EXPOSICIÓ

GARCÍA, ANTONIO (1841-1918). [Retrat de Joaquim Sorolla]. ca. 1890. Biblioteca Valenciana. Col·lecció José Huguet

GUILLAMÓN VIDAL, MARIO (1924-1990). [Almenara]. 1976. Biblioteca Valenciana. Fons Mario Guillamón

JARQUE, FRANCESC (1940-). [Vista de Jérica]. Entre 1990 i 1996. Biblioteca Valenciana. Fons Francesc Jarque

[Juegos Reunidos Geyper] ca. 1970. Biblioteca Valenciana. Fons Publipress

FONS JOSÉ LÁZARO BAYARRI

El Fons José Lázaro Bayarri, reunit per aquest fotògraf de premsa, comprén 4.017 plaques de vidre, 461 negatius i 5 rodets de fotografies, datats tots entre els anys 1931 i 1940. Hi trobem des de reportatges tau rins fins a vistes aèries de pobles valencians, escenes costumistes, discursos de líders polítics; en definitiva, l'ambient social i cultural valencià de l'època.

FONS MARIO GUILLAMÓN

Mario Guillamón, aficionat a la fotografia de la història i de la geografia valencianes, és l'autor d'un fons de trenta mil negatius i els seus corresponents positius en paper, i mostra monuments, edificis i paisatges de la Comunitat Valenciana des de l'any 1950 fins al 1990.

FONS FRANCESC JARQUE

Està compost per cent trenta mil documents entre negatius, diapositives i positius, corresponents al període 1957-1998. La importància d'aquest fons rau en el fet que suposa un inventari gràfic quasi complet de la realitat valenciana: les festes, les gents, l'arquitectura, la vida quotidiana, els paisatges, la gastronomia, les manifestacions, els incendis...

FONS CETFA

La Biblioteca Valenciana conserva l'arxiu de fotografies aèries verticals realitzades per l'empresa CETFA (Compañía Española de Trabajos Fotogramétricos Aéreos), fundada l'any 1927 per un grup de socis vinculats amb els primers temps de l'aviació militar espanyola i amb les primeres experiències en

la realització d'alçaments cartogràfics a partir de fotografies aèries. Aquesta col·lecció està formada per dèset mil fotografies i dos-cents seixanta gràfics corresponents al període que va des dels anys quaranta fins al 1993, data en què l'empresa cessa la seu producció.

Es tracta d'un fons de materials molt importants per a l'estudi dels espais cultivats, tipus de cultius, vies de comunicació, utilització del sòl; en definitiva, per a l'estudi de la transformació del paisatge.

FONS PUBLIPRESS

La Biblioteca Valenciana ha rebut la donació dels fons de l'empresa de publicitat Publipress, formada per vora 29.800 documents, bàsicament diapositives i negatius. El seu contingut són les campanyes publicitàries

05

'MIRADES D'AHIR'
EXPOSICIÓ

FINEZAS (1889-1957). [Taller de confecció d'uniformes]. Entre 1936 i 1939. Biblioteca Valenciana. Fons Finezas

sobre productes comercials, residències, bancs, empreses, etc., que va realitzar entre els anys 1960 i 1980.

COL·LECCIÓ DE TARGETES POSTALS

La Biblioteca Valenciana posseeix una important col·lecció de targetes postals que consta de quaranta mil documents, en la qual se n'arreplega l'evolució des dels inicis fins als nostres dies.

A Espanya s'hi van aprovar les targetes postals mitjançant la Reial Ordre de 10 de maig de 1871, i de la mateixa data és la Instrucció que en regula l'ús i la circulació; però no és fins a l'1 de desembre de 1873 que la I República

emet el primer enter postal. L'exemplar que conserva la Biblioteca Valenciana està mata-segellat al desembre d'aquell mateix any.

La Biblioteca Valenciana posseeix també milers de targetes postals il·lustrades, la majoria procedent de la Col·lecció José Huguet. Aquesta col·lecció està formada per 22.000 targetes postals: catorze mil exemplars de València ciutat i huit mil de la resta de poblacions de la Comunitat Valenciana.

Quant al contingut iconogràfic, les targetes mostren vistes de ciutats de la Comunitat Valenciana, dels seus carrers, monuments, places, edificis i palaus; també reflecteixen el dia a dia dels seus habitants, i sèries d'oficis

i de festes i esdeveniments com, per exemple, els set-cents documents sobre l'Exposició Regional de València del 1909.

En altres paraules, podem concloure, amb paraules de Josep Oliveras, que «Les targetes postals contribuïren també decisivament a divulgar el coneixement de llocs i paisatges [...] De tal manera que abans dels anys trenta d'aquest segle es disposa ja de notables sèries fotogràfiques de paisatges rurals i urbans. Àlbums de fotografies de diferents autors sobre un mateix lloc i fins i tot per les poblacions i paisatges de més interès d'àlbums distints en intervals d'aproximadament una desena o menys anys.»¹

EXPOSICIÓ: 'MIRADES D'AHIR'

Lloc: Sala Permanent de la Biblioteca Valenciana (Monestir de Sant Miquel dels Reis, Av. de la Constitució, 284, 46019 València)

Data: fins al 18 de gener de 2009

Organitzent: Biblioteca Valenciana. Direcció General del Llibre, Arxius i Biblioteques

Comissariat: Rosa Olmedo (BV)

Col·laboren: Pilar Aucejo (BV), Carmen Buchón (BV), Lucía Selva (BV)

Coordinació tècnica: Miguel C. Muñoz (BV)

Correcció d'estil: Albert del Toro (BV)

Restauració: José Vergara (BV), Mar Bensach (BV)

Fotografia i digitalització: Moisés Montañés (BV), Maque Falgás (BV)

Muntatge: JM Trans

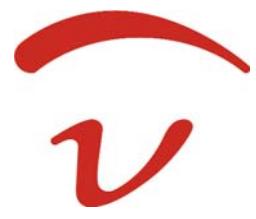
Disseny: Espirelius

Entrada lliure i gratuïta.

Horari: de dimarts a divendres: de 10.00 a 14.00 h., i de 17.00 a 20.00 h. Dissabtes, diumenges i festius: d'11.00 a 13.30 h.

Dilluns: tancat.

¹ OLIVERAS SAMITIER, Josep. "La fotografia i els estudis de paisatge: possibilitats per a la investigació". En *La imatge i la recerca històrica: ponències i comunicacions*. IV Jornades Antoni Vares. Girona: Ajuntament, 1996, p. 80.

Biblioteca Valenciana
NOVEMBRE 2008 / NÚMERO 17

06

'MIRADES D'AHIR'
EXPOSICIÓ

PROCEDIMENTS FOTOGRÀFICS

IMATGE NEGATIVA		ÚS HABITUAL
CALOTIP	PAPER	1841-1860
ALBÚMINA	VIDRE	1847-1857
COL·LODIÓ HUMIT	VIDRE	1851-1885
BROMUR DE GELATINA	VIDRE	1878-
	PAPER (ROTLLE)	1886-1889
	PLÀSTIC (ROTLLE DE NITRAT DE CEL·LULOSA)	1889-1940
	PLÀSTIC (PLACA DE NITRAT DE CEL·LULOSA)	1913-1939
	PLÀSTIC (DIACETAT DE CEL·LULOSA)	1930-1950
	PLÀSTIC (TRIACETAT DE CEL·LULOSA)	1949-
	PLÀSTIC (POLIESTER)	1960-
REVELATGE CROMOGÈNIC	PLÀSTIC POLICROM	1939-
PROCEDIMENT PER DIFUSIÓ DE TINTS	PLÀSTIC	1961-
IMATGE POSITIVA		ÚS HABITUAL
DAGUERREOTIP	METALL	1839-1860
PAPER SALAT	PAPER	1839-1860
ALBÚMINA	PAPER	1850-1900
AMBROTIP	VIDRE	1852-1890
FERROTIP	METALL	1856-1920
PAPER CARBÓ	PAPER	1860-1930
ARISTOTIP AMB COL·LODIÓ	PAPER	1880-1920
CIANOTIP	PAPER	1880-1939
PLATINOTIP	PAPER	1880-1930
GELATINA POP	PAPER	1882-1930
GELATINA DOP	PAPER	1885-1968
	PAPER RC	1968-
AUTOCROM	VIDRE/PLÀSTIC POLICROM	1907-1935
REVELATGE CROMOGÈNIC	PLÀSTIC POLICROM	1935-
	PAPER POLICROM	1941-1968
	PAPER RC POLICROM	1968-
REVELATGE PER EMBLANQUIMENT DE TINTS	PAPER/PLÀSTIC POLICROM	1963-
REVELATGE PER TRANSFERÈNCIA DE TINTS	PAPER/PLÀSTIC POLICROM	1946-
REVELATGE PER DIFUSIÓ DE TINTS	PAPER	1947-
	PLÀSTIC	1957-
	PAPER POLICROM	1963-
	PLÀSTIC POLICROM	1983-
FOTOTIP	PAPER	1855-
	PAPER POLICROM	1920-
WOODBURYTIPI	PAPER	1865-1900
GRAVAT AL BUIT	PAPER	1879-
	PAPER POLICROM	1883-
MITJA TINTA	PAPER	1880-

07

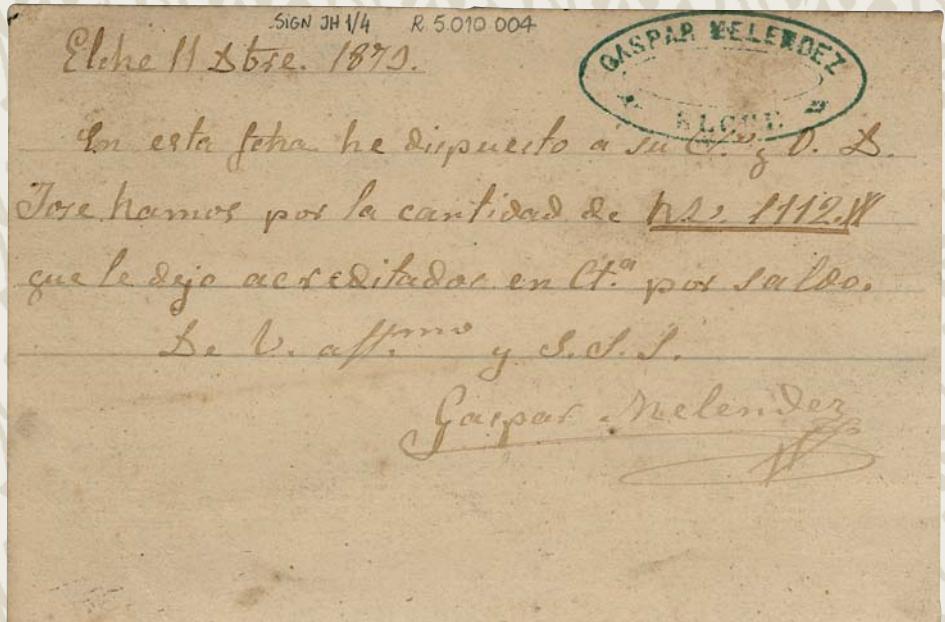
'MIRADES D'AHIR'
EXPOSICIÓ

Biblioteca Valenciana
NOVIEMBRE 2008 / NÚMERO 17

LÁZARO BAYARRI, JOSÉ (1893-1979). [Desfilada de la Victoria celebrada el dia 3 de maig de 1939.]
1939. Biblioteca Valenciana

Exemplar de la primera tarjeta postal oficial española. 1873
Biblioteca Valenciana. Col·lecció José Huguet

Recuerdo de Alicante: los balnearios
Alicante: Papelería de J.J. Carratalá, 1901
Biblioteca Valenciana. Col·lecció José Huguet

EL LLIBRE, espai de creació

RUSCHA, EDWARD. *Every building on the Sunset Strip*. 1966. Col·lecció Universitat Politècnica de València

Per Antonio Alcaraz

A questa exposició, nascuda de la col·laboració entre la Universitat Politècnica de València i la Biblioteca Valenciana, és una oportunitat única per a conèixer el llibre d'artista d'avantguarda. Podrà visitar-se en la Sala Capitular del Monestir de Sant Miquel dels Reis fins al 18 de gener de 2009. La relació entre el text i la imatge que l'il·lustra està lligada a la necessitat de reforçar la transmissió dels continguts escrits, en un intent d'acréixer la sensibilitat plàstica en el lector. Un text il·lustrat implica, sens dubte, un enriquiment de l'edició. Si la relació entre text i imatge apareix amb la creació mateix del llibre, el "llibre il·lustrat" com a concepte de col·laboració entre un artista i un escriptor, en què la part gràfica adquireix un cert protagonisme en la publicació,

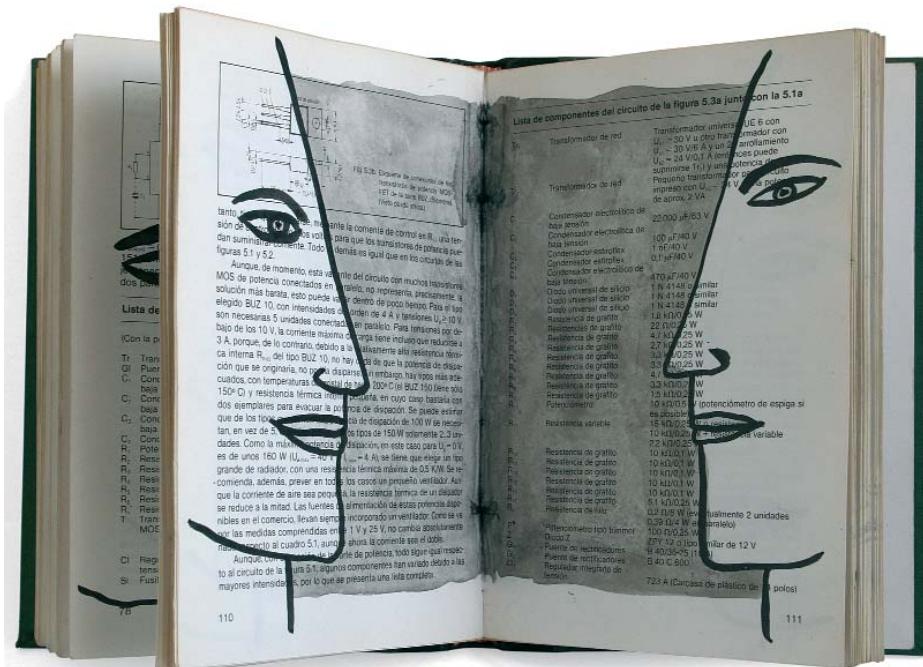

BUSSIÈRES, SYLVIE. *Geo-zapatos*. Madrid: Arte y Naturaleza, 2005. Col·lecció Universitat Politècnica de València

el trobem de forma clara en la segona meitat del segle XIX i, més concretament, a França, on estava instal·lat el focus de la modernitat que donaria lloc a un gènere que es va denominar *livre d'artiste*. A Espanya, país amb menor tradició en l'edició de llibres que França, s'hi ha editat amb

gran qualitat. Aquesta etapa comença, a la fi de la dècada dels seixanta, amb les edicions de Gustavo Gili i Ediciones Polígrafa, i continua més recentment amb editors com Antojos, Edicions T, Boza, Tabelaria, Càñem, Tristán Barbará o Raíña Lupa. En les primeres dècades del segle XX, que

corresponden al període d'avantguardes, tots els moviments artístics van treballar amb la intenció de distanciar-se de l'academicisme del XIX i van buscar nous mitjans d'expressió, la qual cosa va propiciar el descobriment del llibre com a vehicle ideal per a desenvolupar els seus objectius. El llibre va transformar la funció que exercia com a mitjà de comunicació ja que, si des de bon començament els llibres eren entesos com a contenidors de paraules, d'idees, al segle XX els artistes introduceixen lentament d'altres llenguatges vinculats a les arts plàstiques. En aquest nou concepte de llibre es transforma la concepció tipogràfica i es valoren aspectes com la utilització del color, el format del llibre, la presentació o l'enquadernació. La pàgina constitueix, en definitiva, un espai de creació. En els anys seixanta s'estén per Europa i pels Estats Units una idea de llibre com a mitjà artístic, catàleg d'artista o llibre amb funció

GUILLEM RAMÓN, JOSÉ MANUEL. *Libro de las miradas*. 2007. Exemplar únic.

Col·lecció Universitat Politècnica de València

documental, i es generalitza la producció de petits formats impresos amb mitjans de reproducció massiva. Aquest plantejament va ser promogut pels artistes vinculats al moviment Fluxus, al Minimalisme i a l'Art Conceptual. Alguns dels artistes més representatius d'aquesta tendència van ser Edward Ruscha i Dieter Roth.

LLIBRE GRÀFIC

**Edicions de gràfica original
en format llibre**

Les impressions amb textos tipogràfics i fotogravats van ser utilitzades per a edicions massives com ara periòdics o llibres científics, mentre que els sistemes tradicionals de gravat es van deixar per a realitzar edicions especials i treballs de bibliofilia en què s'inclouen il·lustracions d'artistes amb gravats originals i en tirades molt limitades.

Els llibres il·lustrats van ser objecte de col·lecció i vinculats més a l'obra d'art que al llibre de lectura, fet que va animar nombrosos artistes de reconegut prestigi internacional a interessar-se a participar en les publicacions, amb la qual cosa aquestes van adquirir un valor més ampli que el contingut mateix que il·lustraven.

LLIBRE TIPOGRÀFIC

**La lletra com a element generador
d'imatges**

Des de la irrupció dels tipus móbils en el món del llibre amb Guttenberg, el temps va fixar-ne i perfeccionar-ne els fonaments tècnics fins a l'arribada del segle XX, que es va caracteritzar per la innovació tipogràfica, la llibertat de composició i els nous dissenys de lletres. En les dècades dels anys vint i trenta, les avantguardes artístiques com els futuristes, els dadaistes i els constructivistes van influir

PAZOS, CARLOS. *Fidelidad total*. Barcelona: Raïna Lupa, 2007. Col·lecció Universitat Politècnica de València

LLIBRE OBJECTE. CAIXES I RECOPILACIONS

Quan el llibre esdevé objecte

En aquest apartat de l'exposició s'hi inclouen els llibres en el concepte dels quals tenen rellevància les característiques tridimensionals i que, en la majoria dels casos, no permeten la lectura. Molts no tenen pàgines o textos, no mantenen el caràcter narratiu propi del llibre i estableixen una

BRAGANZA, CELIA
[Sense títol]
València: UPV, 2002
Col·lecció Universitat
Politècnica de València

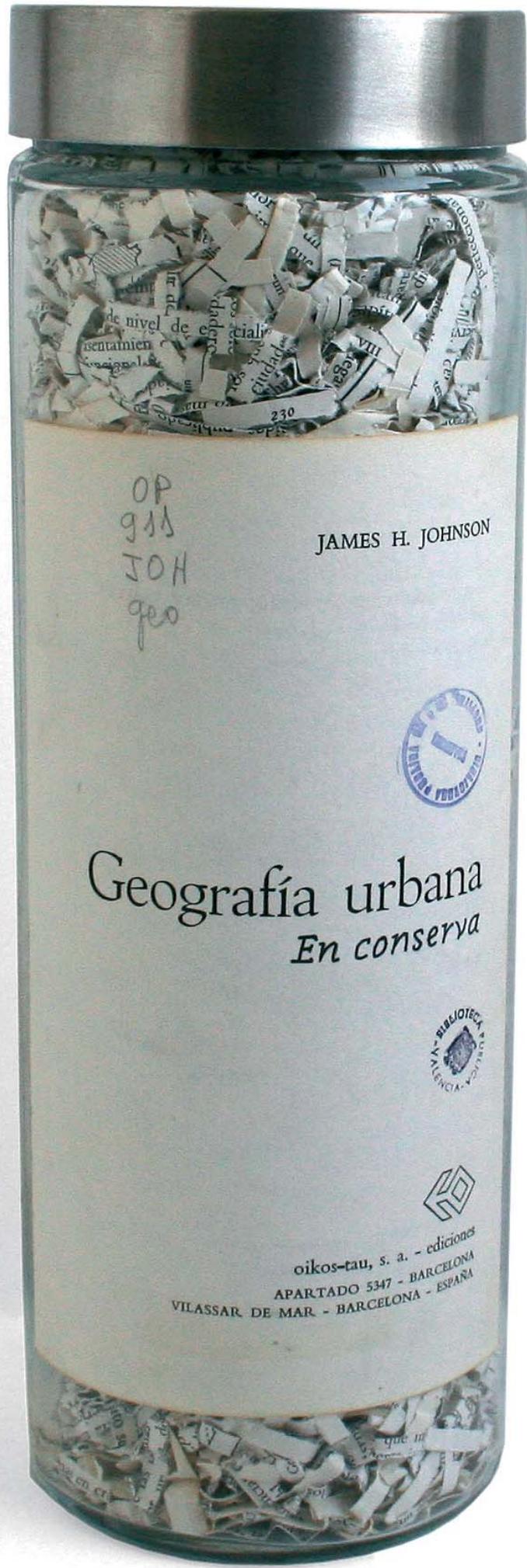

Biblioteca Valenciana
NOVEMBRE 2008 / NÚMERO 17

10

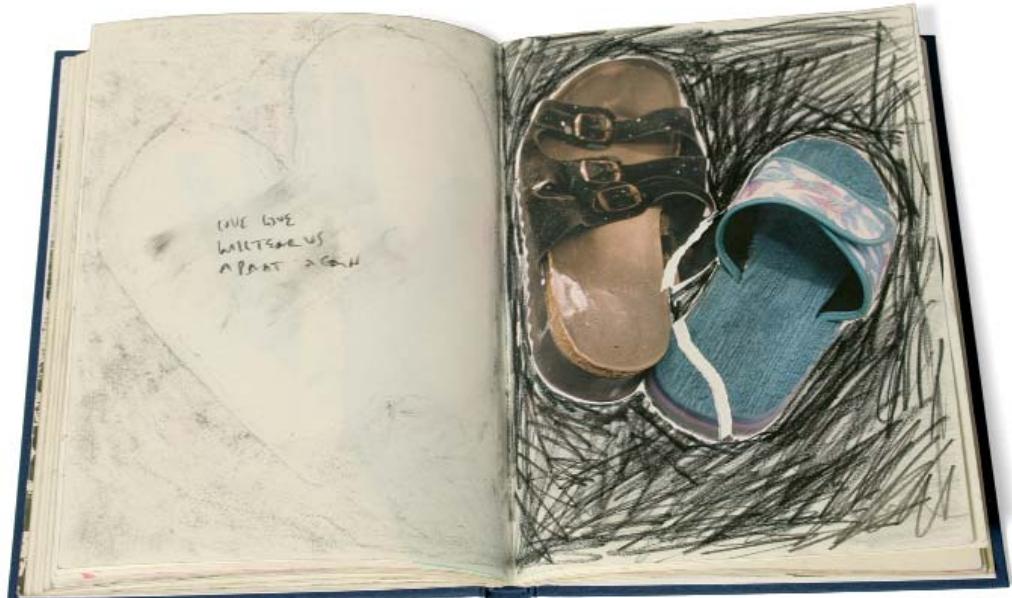
**'EL LLIBRE, ESPAI DE CREACIÓ'
EXPOSICIÓ**

LÓPEZ, M. ÁNGELES. *Geografía urbana en conserva*. 2007. Exemplar únic. Col·lecció Universitat Politècnica de València

EQUIPO CRÓNICA (gravats). CARO BAROJA, JULIO (text).
El crimen de Cuenca
Cuenca: Antojos, 1979. Col·lecció Biblioteca Valenciana

CANALES, JUAN. *[Sense títol]*. 2007. Exemplar únic. Col·lecció Universitat Politècnica de València

LLIBRE NO EDITAT

Quan els plecs substitueixen el llenç

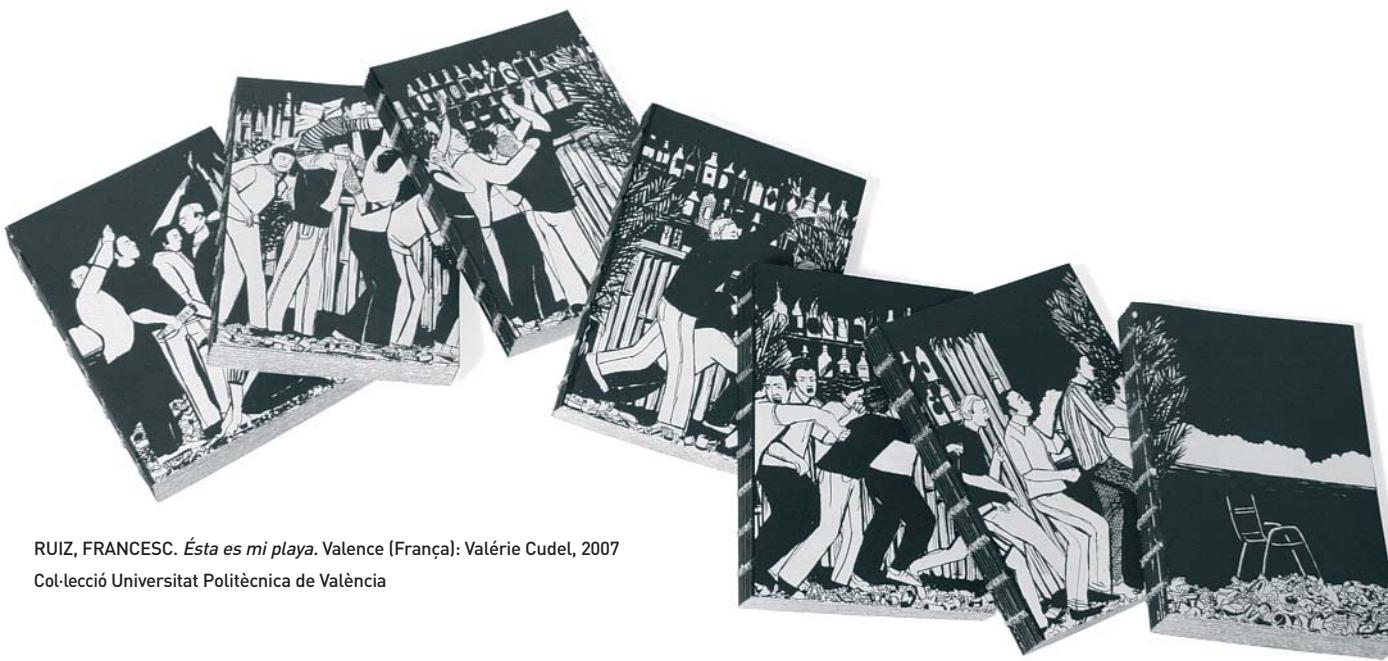
Dins d'aquesta tipologia és convenient diferenciar els treballs que han sigut concebuts per l'artista com una obra d'art en format llibre, d'una altra classe de material que pot denominar-se "quadern d'artista". Aquest últim és una eina que utilitzen molts artistes per a realitzar el seu treball a l'estudi. Es tracta de quaderns en què no es busca l'aspecte atractiu del llibre com a objecte i que permeten a l'artista fer-hi dibujos, tacar-los amb tinta o amb aquarel·la, adherit-hi d'altres materials, escriure-hi notes... Però també són nombrosos els artistes que han sabut aprofitar els mitjans de reproducció mecànica i els materials impresos que

aquests ofereixen, a l'hora de crear noves obres d'art tot intervenint sobre material editat o aprofitant fragments de material imprès mecànicament.

**DISSENY I CREACIÓ
EN EDICIÓ INDUSTRIAL**

**En la frontera entre el disseny
gràfic i el llibre d'artista**

És innegable la renovació que ha patit el món editorial en l'àmbit de l'experimentació gràfica, i concretament en les edicions relacionades amb productes d'art. Els anys huitanta i, sobretot, els noranta han posat al servei dels artistes i del públic en general l'oportunitat d'autoeditar productes gràfics en edicions curtes. En aquest material

RUIZ, FRANCESC. *Ésta es mi playa*. Valence (França): Valérie Cudel, 2007
Col·lecció Universitat Politècnica de València

gràfic hi hem d'incloure manifestacions de la cultura *underground* com ara els còmics, els fanzines, les revistes experimentals i els llibres per a infants; però, sobretot, els llibres d'artista en edició industrial, en els quals, editors com Christoph Keller (Revolver) revolucionen el panorama editorial per la línia conceptual dels seus llibres i per la utilització de mitjans de reproducció industrials.

En aquest apartat convé ressaltar el reconeixement que realitza la Generalitat als llibres millor editats a la Comunitat Valenciana, així com la gran inquietud que hi ha en la Facultat de Belles Arts de València per tot allò que estiga relacionat amb el llibre com a espai de creació. Dels seus tallers n'han

eixit llibres que concreten molt bé la relació entre la gràfica original i el disseny gràfic, que estableixen una subtil frontera -travessada en nombroses ocasions- entre aquests dos aspectes i que ofereixen un producte híbrid, experimental i contemporani pel que fa a l'edició.

Les peces exposades provenen de la col·lecció recentment constituïda de llibres d'artista de la Facultat de Belles Arts de la Universitat Politècnica de València, així com de la Biblioteca Valenciana. Moltes d'aquestes peces formen part de tirades limitades o, fins i tot, són llibres únics que han adquirit en el mercat un gran valor.

Com a fons sonor, acompaña l'exposició l'obra *Sorolls i murmuris de les avantguardes*,

produïda pel Laboratori de Creacions Intermedia de la UPV. La mostra disposa d'un llibret de mà i d'un catàleg il·lustrat co-editat per la UPV i la Biblioteca Valenciana, amb textos de Juan Manuel Bonet (exdirector de l'IVAM i exdirector del Museu Reina Sofia), de Christoph Keller (reconegut editor alemany) i del comissari mateix. És bilingüe (valencià-castellà) i inclou una versió en anglès.

Finalment, no podem oblidar el vessant didàctic. L'exposició es complementa amb diverses activitats: el taller infantil que porta per títol *Els llibres, el meu llibre*, adreçat a xiquets i xiquetes entre 7 i 15 anys, i la visita didàctica *Percebre el llibre* per a persones majors de 16 anys.

EXPOSICIÓ 'EL LLIBRE, ESPAI DE CREACIÓ'

Lloc: Sala Capitular de la Biblioteca Valenciana (Monestir de Sant Miquel dels Reis, Av. de la Constitució, 284, 46019 València)

Data: del 25 de setembre al 18 de gener de 2009

Organitzen: Universitat Politècnica de València i Biblioteca Valenciana

Comissariat: Antonio Alcaraz (UPV)

Coordinació tècnica: Miguel C. Muñoz (BV), Lola Gil (UPV), Carlos Ayats (UPV)

Correcció d'estil: Albert del Toro (BV)

Restauració: Mar Bensach (BV), José Vergara (BV)

Fotografia i digitalització: Kiruna Rosselló, Antonio Alcaraz, Marta Pina, J.L. Cueto, Cheema de Luelmo, Kike Sempere, Jesús Tanueilla, Maque Falgás (BV), Moisés Montañés (BV)

Muntatge: JM Trans

Disseny catàleg: Núria Rodríguez

Disseny expositiu: Espirelius

Entrada lliure i gratuita

Horari: de dimarts a divendres: de 10.00 a 14.00 h., i de 17.00 a 20.00 h. Dissabtes, diumenges i festius: d'11.00 a 13.30 h. Dilluns: tancat.

Activitats didàctiques: taller infantil "Els llibres, el meu llibre" i visita didàctica "Percebre el llibre".

ENTREVISTA

COMISSARI DE L'EXPOSICIÓ 'EL LLIBRE, ESPAI DE CREACIÓ'

ANTONIO ALCARAZ

ANTONIO ALCARAZ MIRA, COMISARIO DE LA EXPOSICIÓN 'EL LLIBRE, ESPAI DE CREACIÓ', ES PROFESOR DEL DEPARTAMENTO DE DIBUJO DE LA FACULTAD DE BELLAS ARTES DE VALENCIA, INSTITUCIÓN QUE POR VEZ PRIMERA HA COLABORADO CON LA BIBLIOTECA VALENCIANA EN EL MONTAJE DE UNA EXPOSICIÓN. ADEMÁS, HA SIDO EL DIRECTOR TÉCNICO DE LA EDICIÓN DE LAS 'FÁBULAS ILUSTRADAS', DE TOMÁS DE IRIARTE, QUE HA RECIBIDO EL PRIMER PREMIO NACIONAL AL LIBRO MEJOR EDITADO EN 2008, ASÍ COMO EL PREMIO AL MEJOR LIBRO VALENCIANO 2007-2008 QUE OTORGA LA GENERALITAT. ESTA OBRA, REALIZADA MEDIANTE UN CONVENIO DE COLABORACIÓN ENTRE LA FACULTAD DE BELLAS ARTES Y LA EMPRESA EDITORA EL CABALLERO DE LA BLANCA LUNA, HA SIDO IMPRESA CON TIPOS MÓVILES, EN UN ESFUERZO REALIZADO EN LA UNIVERSIDAD POLITÉCNICA POR RECUPERAR VIEJAS TÉCNICAS DE IMPRESIÓN. **Per Blanca López Handrich**

Ésta es la primera vez que la Biblioteca Valenciana colabora con la Facultad de Bellas Artes en el montaje de una exposición.

¿Cómo valora esta colaboración?

De forma muy positiva. De hecho, la Universidad Politécnica llevaba muchos años recopilando este tipo de material que puede estar entre el libro y la obra de arte, a medio camino entre una cosa y otra, o que forma parte de las dos. Digamos que son obras de arte en formato libro. Se está intentando, desde la Facultad de Bellas Artes sobre todo, que muchos trabajos de alumnos de los últimos ciclos, del máster e incluso de profesores, se vayan quedando a formar parte de esta colección. Cuando nos enteramos de que podíamos enseñar parte de esta colección en la Biblioteca Valenciana, intentamos completarla y hacer algunas adquisiciones de artistas contemporáneos tanto españoles como de nivel internacional, que pudieran completar algunas lagunas y arropar esta colección, que era fundamentalmente de artistas valencianos. El hecho de que se haga aquí es muy positivo; el espacio es espléndido, y para exponer una colección de libros, una biblioteca es el marco ideal. A raíz de la colaboración, pensamos en enseñar también fondos de la propia Biblioteca Valenciana que tuvieran que ver con el concepto de la exposición. Se ha hecho una cosa mixta, hay parte de la colección de la Universidad y parte de la Biblioteca Valenciana.

¿Cuántos ejemplares de libros de artista realizados por alumnos incorpora cada año la Facultad de Bellas Artes?

Depende, porque no se les obliga a que depositen todo lo que hacen. Intentamos quedarnos con los mejores trabajos e incorporamos al año unos veinte ejemplares.

¿Cuántos ejemplares posee el fondo de la Facultad de Bellas Artes?

Estará en torno a los cuatrocientos, y hay cosas más voluminosas, con mucha gráfica, y también hay cosas muy pequeñas. Intentamos que entre todo, todo tipo de libros.

¿Cree que éste es el comienzo de una futura colaboración?

Creo que sí. De hecho, el día de la inauguración, en la cual estaban la directora general del Libro y el rector de la Universidad Politécnica, comentaron la posibilidad de continuar realizando trabajos de colaboración juntos, ya con los fondos de la Biblioteca y los de la Universidad se podrían hacer exposiciones de gran interés para el sector universitario.

¿Cuál ha sido su experiencia personal como comisario de esta exposición?

Muy gratificante. La posibilidad de hacer una exposición en un marco como la Biblioteca Valenciana, con una sala grande, la Sala Capitular, donde se podía enseñar mucho material, te obliga a hacer una selección muy estricta de lo que teníamos y de lo que tiene la Biblioteca Valenciana, con lo cual, el trabajo ha sido duro, hemos tenido dos años de trabajo, pero el resultado creo que a la vista está. La posibilidad de enseñar material de artistas más jóvenes, que están empezando, los emergentes que llamamos en la exposición, junto con otros muy reconocidos, había que encasarla en el discurso expositivo. Además, las exposiciones de libros suelen ser muy complicadas; aquí, en la Biblioteca están muy acostumbrados porque hacen exposiciones de libros únicamente. Visto desde el punto de vista del artista, que enseña otro tipo de material como pintura, escultura o dibujo, mucho más fácil de mostrar y de agrupar, el tema del libro nos parece más

complicado. De hecho, el libro está protegido dentro de una vitrina y en realidad sólo permites ver, o bien la portada, o páginas del interior, y al final el espectador sólo ve lo que tú quieras que vea. Al trabajar en colaboración con los técnicos de la Biblioteca ideamos un sistema de paneles expositivos en el que se explica el material que hay en la vitrina, y a veces se enseñan más imágenes de los libros expuestos. Pienso que el resultado es una exposición didáctica, que para al-

abrir ese concepto de libro de artista intentando introducir en la exposición libros que no tienen ese control tan artesanal, esas tiradas tan limitadas, sino libros que están hechos con técnicas de reproducción no artesanales, con técnicas industriales, en *offset*, tiradas no limitadas, pero que el propio trabajo lo desarrolle un artista que está pensando en un objeto en formato libro. Incluso abrir el término "libro de artista" y que acogiera partes de trabajos de diseñadores grá-

 “A principios del siglo XX, muchos artistas muy conocidos empiezan a trabajar en formato libro”

guien que no tenga mucha información de lo que es el libro de artista, el libro de arte, simplemente leyendo el panel, viendo las imágenes y relacionándolas con lo que hay en vitrina, puede comprender la exposición.

En cierta medida, el libro de artista, el libro objeto y el cuaderno de artista implican un retorno al modo de producción artesanal, pues por lo general están hechos a mano.

¿Puede comentar este fenómeno? En este caso, la relación entre avance técnico y nuevas formas de creación ¿sería inversamente proporcional?

De hecho, aquí lo que se pretendía mostrar era un concepto más abierto de libro de artista que el que tradicionalmente está asumido. El libro de artista, como concepto, como terminología, es algo relativamente nuevo, de finales del XIX, principios del siglo XX. Lo que pretendía con esta exposición era

ficos, ilustradores, que normalmente pertenecen a otros campos, son artistas que trabajan también en formato libro. Aquí se le ha dado cabida a todo ese material.

Hemos visto en la exposición libros convertidos en objetos artísticos. En este sentido ¿cree que el arte no tiene límites? ¿Cualquier objeto puede convertirse en una obra de arte?

Creo que efectivamente no tiene. El artista utiliza los medios que tiene a su alcance para hacer arte; y en el caso del libro, igual. Dentro de la exposición hay una parte dedicada al libro reciclado, por ejemplo. Son artistas que han utilizado libros impresos, que tienen una tirada alta para, a partir de ese objeto libro, construir otro. La mayoría de las veces están más relacionados con la escultura, son libros que han perdido esa capacidad de narración, de que el lector pueda leer algo

Antonio Alcaraz Mira, comissari de l'exposició "El llibre, espai de creació"

del interior. Concretamente los que hay en sala tienen más que ver con el arte conceptual, incluso con la propia escultura. Son libros que han perdido la información que tenían para pasar a ser otro objeto, en este caso un libro objeto, una escultura.

¿Cuál es la frontera entre el libro y el objeto?

El libro objeto se relaciona más con la tridimensionalidad del propio objeto. Libros que no tienen un formato bidimensional, que están pensados para exhibir como una escultura. He ampliado un poco más el concepto de libro objeto con las cajas y recopilaciones, porque hay mucho material impreso que al final no sabes cómo agruparlo: hay cosas pequeñas, cosas grandes, en el interior llevan cds, o antes llevaban vídeos. Todo ese material había que unificarlo de alguna manera y presentarlo todo junto. Por eso hablo de cajas y recopilaciones, que es un concepto

que viene de los años sesenta con el grupo Fluxus, que produjo mucho material de ese tipo. Todo ese material a veces entra también en lo que es libro objeto, pero más por el tipo de presentación, porque aparece en una caja, o porque a lo mejor abres la caja y tiene diversos objetos dentro.

Muchos de los libros objeto carecen de páginas y, en su mayoría, no permiten su lectura. ¿Por qué se siguen llamando libros?

Si el formato que utiliza el artista para hacer ese objeto es un libro y tiene formato de libro, pues sigue siendo un libro. O si lo que ha hecho es utilizar material específico de un libro e intervenirlo, pero el punto de partida era un libro, pues sigue siendo un libro, aunque no se pueda abrir.

Lairrupción del libro como espacio de creación ¿cambia el concepto de libro? ¿En qué medida?

La historia del libro ilustrado y la participación de artistas en el libro son paralelas a la propia creación del libro. Desde los primeros libros, desde antes de Gutenberg, los libros ya estaban ilustrados. Había gente que se dedicaba a la parte del texto y había ilustradores que hacían las miniaturas, las capitulares, se dedicaban a toda la parte estética, y siempre ha ido en paralelo. Lo que pasa a finales del siglo XIX es que hay editores, sobre todo en Francia, que invitaron a participar en sus trabajos a artistas muy conocidos como Matisse, Picasso... Esto cambió el sentido del libro ilustrado, porque muchos coleccionistas de arte contemporáneo, compraban ese material más por la colaboración del propio artista que si no hubiera llevado la parte de ilustración. Además de eso, trabajaban con impresores, encuadernadores, haciendo un producto que era una joya bibliográfica. Se estampaban de

forma muy tradicional, se hacía litografías sobre piedra y aguafuertes. Hacían un trabajo más relacionado con el arte, con la obra gráfica. Los libros estaban numerados y llevaban la firma de los artistas. Se trataba de poner en relación a un escritor con un artista, y el editor era el que canalizaba todo eso. Eso es lo que cambia el sentido del libro ilustrado, y empiezan a llamarlo en Francia *livre d'artiste* o *livre de peintre*. Y a partir de ahí sí que se acuña un término y empieza a hacerse un tipo de libro muy diferente a lo que se hacía antes, cuando la prioridad la tenía absolutamente el texto y las ilustraciones estaban muchas veces para ayudar a nivel popular o para hacer más atractivo el libro. Esto era otro concepto de libro ilustrado. A principios del siglo XX, muchos artistas muy conocidos empiezan a trabajar en formato libro.

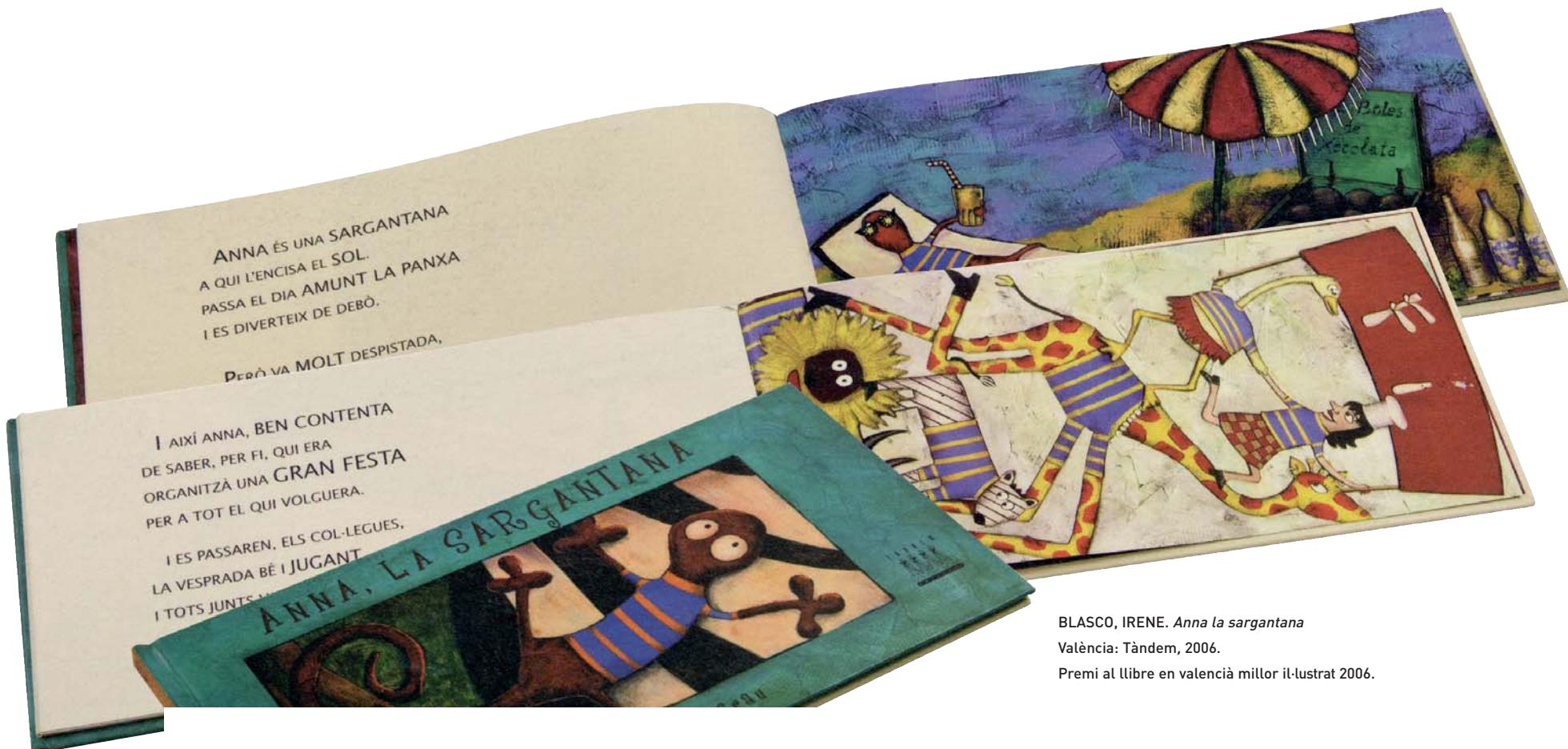
En la presentación de la exposición comentó la inquietud que existe en la Facultad de Bellas Artes de Valencia por el libro como espacio de creación. ¿Tratan de incentivar este tipo de producciones? ¿De qué modo? Desde que entran en primero, en la Facultad y desde el Departamento de Dibujo, hay una serie de compañeros que facilitan a los estudiantes un poco de información de todo lo que pueden hacer en artes plásticas, y ya empiezan a conocer el tema del libro. Después, en los últimos años de carrera, en muchas asignaturas de gráfica ya vinculamos directamente el tema del libro de artista. Concretamente en la asignatura que yo imparto, el proyecto que tienen que hacer en el último año de carrera es un libro. Todo el curso se dedica a hacer un solo trabajo, que lleva gráfica original. También se trabaja con tipografía, y que utilizan ellos de forma creativa. Hace años montamos un proyecto de investigación para recuperar tipos móviles de imprenta. Hemos conseguido mucho material de diferentes imprentas valencianas, que no se utiliza ya, como son los tipos de plomo y maquinaria de impresión. Tenemos máquinas de finales del siglo XIX. Recopilamos un material que, si no, iba a desguace, lo vendían a peso para fundir. Nosotros, lo que hemos hecho es intentar que no se pierda y que los alumnos del máster o de grupos de investigación utilicen esos materiales. Lo interesante es que hemos firmado convenios con empresas externas a la Universidad, con editores que querían hacer un tipo de libro muy especial.

El último trabajo que hemos hecho con un editor, ha sido el de las *Fábulas* de Iriarte, que está expuesto en esta muestra, y que ha sido premio nacional al libro mejor editado en España. Esto es como un premio también a la Universidad. Los ilustradores son exalumnos de la Universidad: María Balibrea, que es pintora, y Xus Bueno, que está más relacionado con ilustración y con obra gráfica.

PREMIS

LLIBRES MILLOR EDITATS A LA COMUNITAT VALENCIANA

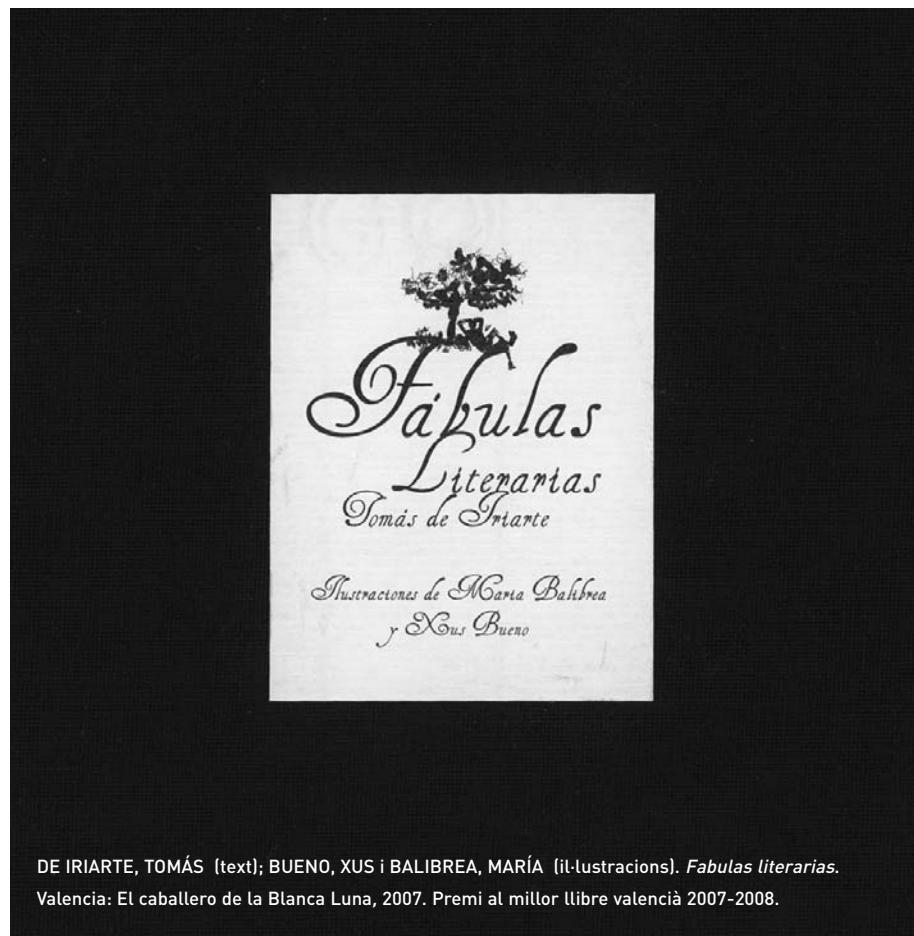

BLASCO, IRENE. *Anna la sargantana*
València: Tàndem, 2006.
Premi al llibre en valencià millor il·lustrat 2006.

Premis als llibres millor editats a la Comunitat Valenciana

LA HISTÒRIA DE LA IMPRENTA VALENCIANA ESTÀ ASSOCIADA A LA CONCESSIÓ DE PREMIS LITERARIS; NO EN VA, LA PRIMERA OBRA LITERÀRIA IMPRESA A ESPANYA -I LA PRIMERA A VALÈNCIA- VA SER 'LES TROBES EN LAHORS DE LA VERGE MARIA' (CA. 1474), L'ORIGEN DE LA QUAL RESIDEIX EN LA JUSTA POÈTICA CELEBRADA AQUEIX MATEIX ANY. AQUEST CERTAMEN POÈTIC ANAVA ACOMPANYAT D'UN PREMI AL QUAL VAN OPTAR RECONEGUTS POETES VALENCIANS, COM ÉS EL CAS DE FENOLLAR, DE VINYOLES I DE JAUME ROIG, ENTRE ALTRES.

Per Mercedes Román Hernández

Amb posterioritat, i en especial durant el barroc valencià, van conviure les justes poètiques amb les acadèmies, algunes de les quals es van promocionar gràcies a l'existència de premis literaris que van donar fama a un nombre important d'intel·lectuals valencians, i d'on van eixir importants obres. Continuadora d'aquesta llarga tradició literària valenciana figura, amb mèrits propis, la labor desenvolupada per la Direcció General del Llibre, Arxius i Biblioteques de la Generalitat, la qual, des de l'any 2000, concedeix els premis als llibres millor editats de la Comunitat Valenciana. Aquests premis, amb dotació econòmica, incentiven la producció de les empreses editorials valencianes en qualsevol de les dues llengües oficials de la Comunitat Valenciana, amb iniciatives que propicien la millora del llibre valencià, tant en l'aspecte conceptual com en el tècnic i artístic.

En la primera convocatòria, els premis sols presentaven sis modalitats, però, a partir de l'any següent, s'ampliaren a les huit modalitats que es mantenen fins ara:

- Premi al llibre en valencià millor il·lustrat.
- Premi al llibre en castellà millor il·lustrat.
- Premi al llibre en valencià millor editat.
- Premi al llibre en castellà millor editat.
- Premi al llibre de text en valencià millor editat.
- Premi al llibre de text en castellà millor editat.
- Premi a la contribució a la normalització lingüística del valencià.
- Premi al millor llibre valencià.

Fins l'any 2007 s'hi podien presentar els llibres editats l'any anterior a la convocatòria, però des del 2008 s'hi presenten llibres editats l'any anterior i el primer semestre de l'any en curs, per donar més opcions a les editorials, que normalment presenten les novetats per a les fires del Llibre.

Per a la concessió dels premis es reuneix una Comissió Tècnica de Valoració de les sol·licituds, integrada per personal tècnic de la Generalitat Valenciana, de la Acadèmia Valen-

ciana de la Llengua i per representants de prestigi de l'àmbit cultural i literari de la Comunitat Valenciana.

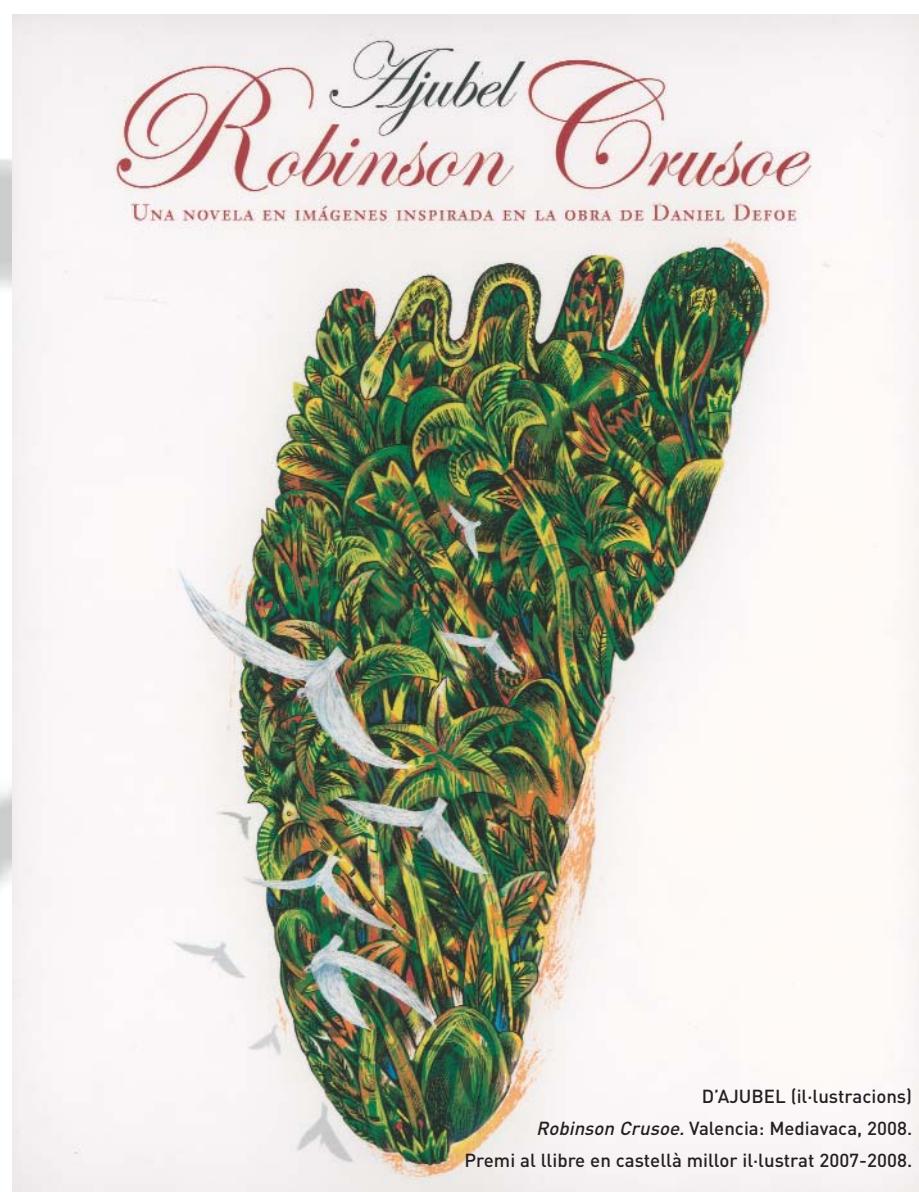
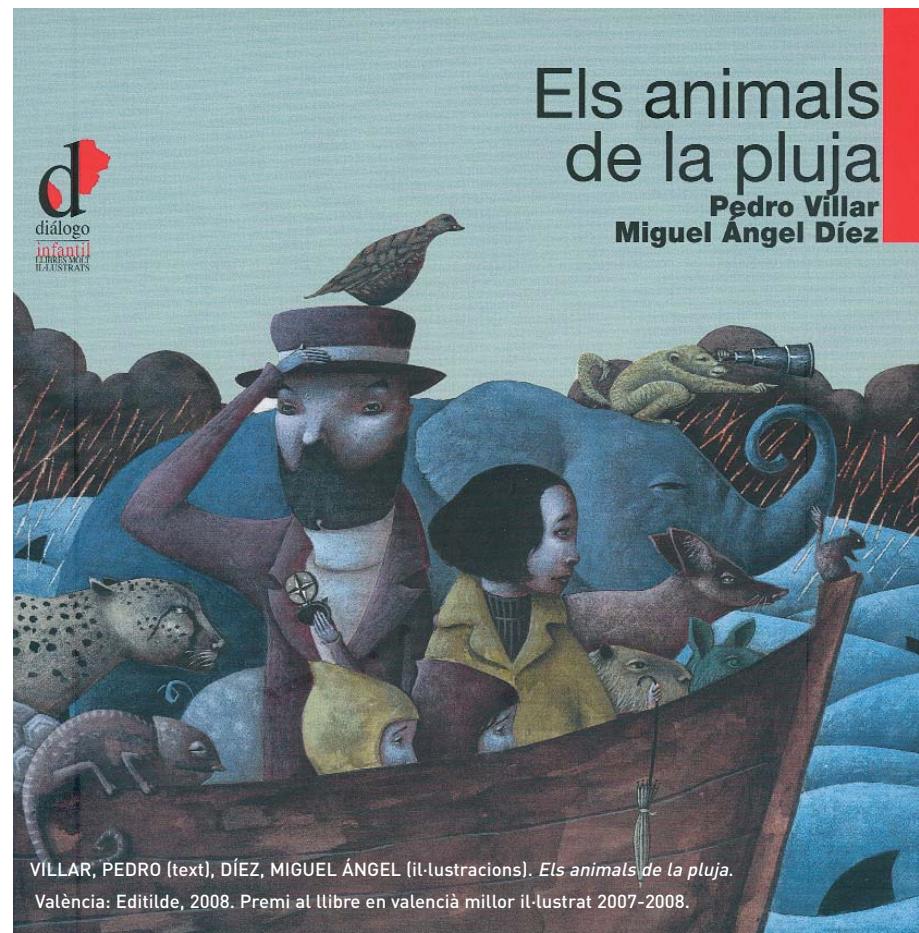
La Comissió Tècnica de Valoració examina les sol·licituds presentades i elabora la proposta d'adjudicació dels premis, l'aprovació de la qual correspon a la directora general del Llibre, Arxius i Biblioteques, qui dicta una resolució per delegació de la consellera de Cultura i Esport que es publica en el *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana*.

Els premiats en la convocatòria del 2008 han sigut els llibres següents:

- Llibre en valencià millor il·lustrat: *Els animals de la pluja* (Editilde).
- Llibre en castellà millor il·lustrat: *Robinson Crusoe* (Vicente Ferrer Azcoiti, Media Vaca).
- Llibre en valencià millor editat: *El rei conqueridor, Jaume I* (Edicions Bromera, Empresa Editorial, S.L.).
- Llibre en castellà millor editat: *Demeter* (Edicions de Ponent, S.L.).
- Llibre de text en castellà millor editat: *Ciencias de la naturaleza, 1r ESO* (Ecir, S.A.).
- Llibre de text en valencià millor editat: *Diàlegs-1, 1r ESO* (Editorial Marfil).
- Premi a la contribució a la normalització lingüística del valencià: *De mar estant (Una singladura per les costes valencianes)* (Empresa Editorial Tàndem Edicions).
- Millor llibre valencià 2007-2008: *Fábulas literarias* (El Caballero de la Blanca Luna).

El Dia del Llibre Valencià, el 20 de novembre, en què es commemora la publicació de la primera edició del *Tirant lo Blanch* el 1468, és l'escollit tradicionalment per a celebrar, a les dependències de la Biblioteca Valenciana, l'acte de lliurament dels diplomes acreditatius dels premis.

Per a consultar tots els llibres premiats en les diferents convocatòries, es pot visitar la pàgina web de la Direcció General del Llibre, Arxius i Biblioteques: <http://dglab.cult.gva.es/Libro/li-libmejoreditados_v.htm>.

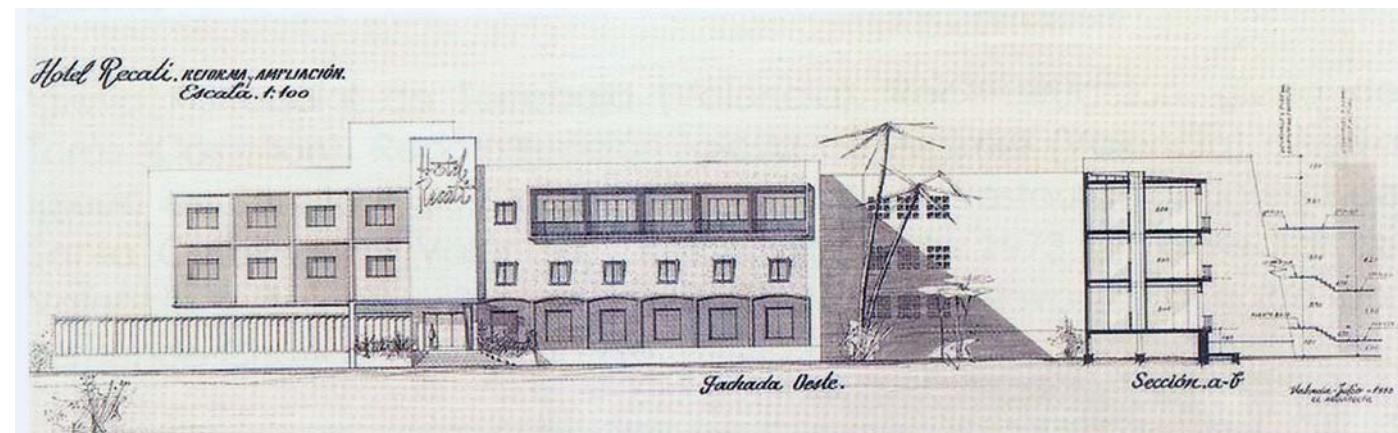

L'arxiu de l'arquitecte Luis Gay Ramos

PRESENTEM A CONTINUACIÓ EL FONS DOCUMENTAL DE L'ARQUITECTE LUIS GAY RAMOS, LLIURAT PER LA FAMÍLIA PER POSAR-LO A DISPOSICIÓ D'ESTUDIOSOS I INTERESSATS EN L'ARQUITECTURA REALITZADA A VALÈNCIA DURANT LA SEGONA MEITAT DEL PASSAT SEGLE. EL FONS ESTÀ CONSTITUÏT FONAMENTALMENT PEL SEU ARXIU DE TREBALL, I HI PODEM TROBAR DOCUMENTACIÓ DELS DIFERENTS PROJECTES REALITZATS DURANT LA SEUA DILATADA CARRERA PROFESSIONAL. Per Concha Gay Llácer i Juan F. Morales Ferrer

Luis Gay Ramos va nàixer el 1912 i va estudiar Batxillerat de Ciències a l'Institut Lluís Vives, de València. Son pare, metge, li va inculcar el compromís social de l'exercici de la professió, el qual sempre va estar present en la seua obra. Des de molt jove va mostrar interès per l'arquitectura "en contemplar la col·locació de la rajoleria d'una casa que els seus pares estaven construint a Riba-roja", tal com ell mateix solia contar. Va estudiar Ciències Exactes en la Universitat Central de Madrid i va ingressar en l'Escola Superior d'Arquitectura de Madrid el 1932, però en esclarir la Guerra Civil espanyola va haver de deixar de costat, com moltes altres persones, els estudis, que reprendria una vegada finalitzada la contesa. Quan va acabar els estudis, va començar la seua carrera professional a Riba-roja de Túria, a l'octubre de 1940, localitat de què va ser nomenat arquitecte municipal. Al gener de 1941 va ser nomenat arquitecte en cap de la Secció Tècnica del Sindicat de la Construcció de València, alhora que va col·laborar com a professor ajudant en la Càtedra de Dibuix Lineal de l'Escola d'Arts i Oficis Artístics de València. Al juliol de 1941 va arribar a ser arquitecte de la Direcció General de Regions Devastades, concretament en la Delegació Comarcal de Segorbe, on va arribar a ser arquitecte en cap el 1943. Posteriorment, l'any 1952, va ser nomenat arquitecte municipal d'aquesta població. A Segorbe hi va dirigir múltiples obres d'habitatges, escoles i edificis públics. Cal destacar la seua participació en les reconstruccions de l'església de Santa Maria, del convent dels franciscans, del convent de les Mares Agustines i del Teatre Camarón, hui tristament desaparegut.

Un comentari destacat mereixen la reconstrucció de la parròquia de Sant Pere Màrtir, que pertany al gòtic primitiu; les restaura-

Plànol de la façana de l'Hotel Recalé a la platja del Perellonet. València, 1954. Col·lecció particular.

'La idea que l'espai és l'essència de l'arquitectura i la convicció que l'arquitectura no ha de ser estàtica, van convertir-se en un gran descobriment'

cions de la catedral de Segorbe, del Seminari Conciliar i del Palau Arquebisbal; la construcció del nou Palau Episcopal i dels seus enllaços amb la catedral, i la restauració del Palau dels Ducs de Segorbe amb la posterior adaptació com a casa consistorial de la ciutat, edifici on podem observar uns teginats renaixentistes que, una vegada restaurats cap al 1945, van causar admiració per la fidelitat a l'original. Al juny de 1945 és destinat a l'Oficina de Projectes de València, dins de la Direcció General

de Regions Devastades. Allí projecta i dirigeix diverses obres en les comarcals de València, Nules i Tortosa, entre les quals cal destacar les de Canals, Sacañet, Bejís, Caudiel, Benafar, Gaibiel, Matet, Segorbe, Algimia d'Alfara, Viver, Jérica, Andilla i Castelló, on va realitzar diversos tipus d'actuacions: projectes d'urbanització, plans parciais, reconstruccions i reformes d'esglésies i ajuntaments, llavadors municipals, escoles, cementeris, centres sanitaris, jutjats, escorxadors, grups d'habitatges unifamiliars i urbanitzacions... Des d'aquests primers moments ja es pot endevinar la diversitat de l'obra realitzada durant tota la seua vida professional i la versatilitat de recursos arquitectònics utilitzats.

A finals dels anys cinquanta va anar introduint en les seues obres certs factors de senzillesa i racionalitat inspirats en el moviment modern. La idea que l'espai és l'essència de l'arquitectura i la convicció que l'arquitectura no ha de ser estàtica, van convertir-se en un gran descobriment que li va permetre interpretar en termes espacials l'arquitectura de totes les èpoques.

El 1951 va ser nomenat arquitecte municipal

de l'Ajuntament d'Ontinyent, localitat on va realitzar diverses obres públiques i habitatges privats com, per exemple, la nova església de Sant Josep i la Residència dels Germans Franciscans, l'adaptació del Teatre Echegaray en cinematògraf, el mercat municipal, l'institut de Batxillerat i la reforma i ampliació de la fàbrica La Paduana.

El 1957 es va fer càrec de la Delegació Regional de l'Institut Nacional d'Habitatge i el 1958 va ser nomenat arquitecte en cap de la Secció d'Habitatge en la creada Delegació Provincial del Ministeri de l'Habitatge.

Va exercir diversos càrrecs en el Col·legi d'Arquitectes de València entre els anys 1946 i 1960, i al desembre de 1961 va ser nomenat acadèmic de número de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Carles, de València. El 1963 li va ser concedida la Comanda de Número de l'Orde del Mèrit Civil; el 1964, el títol de Doctor Arquitecte; el 1972 va ser admés com a membre de l'Acadèmia de Doctors de Madrid, i amb caràcter pòstum se li va atorgar el Premi Mestre Valencià dels Arquitectes del Col·legi Oficial d'Arquitectes de la Comunitat Valenciana, com a reconeixement a la seua

Muntatge de Maque Falgás

honestà trajectòria professional i humana. Les seues obres es distribueixen de cap a cap de tota la geografia de la Comunitat Valenciana. Així, van ser nombrosos els edificis residencials, d'habitacions subvencionats i de tipus social i d'unifamiliars, que no enumerem perquè seria un treball ingent. No obstant això, sí que ens agradarà destacar a València ciutat la realització de diverses obres i restauracions, entre les quals sobreixen les següents: la reforma de l'Hotel Inglés; les construccions dels hotels Astoria, Excel-sior i Royal; el restaurant dels Vivers; la reconstrucció del temple de Santa Caterina; la restauració de la catedral de València i del convent de Sant Domènec; la remodelació del convent de Santa Úrsula (en aquesta cas va aconseguir harmonitzar amb notable èxit la nova façana urbana amb la silueta de les Torres de Quart); la restauració del convent de les Carmelites de Sant Josep; la construcció, entre altres edificis, de la Caixa d'Estalvis de València; la reforma i ampliació del Banco Urquijo del carrer del Pintor Sorolla; la construcció d'habitacions als carrers d'Albacete, de la Mar, de Colom i a l'avinguda de

Blasco Ibáñez, i d'oficines als carrers de la Sang i de Navarro Reverter, etc. Són també d'interès, entre altres: a l'Eliana, la construcció del nou ajuntament i del parc municipal; a Gandia, la construcció i ampliació de l'Hotel Bayrén; al Perellonet, la construcció de l'Hotel Recatí, hui desaparegut; a Puçol, el convent de les Carmelites; a Castelló i a la seua província destaquem les obres de l'Hotel Mindoro, l'edifici de la Delegació del Ministeri d'Obres Públiques i la reconstrucció de l'església de Torás, la construcció de la Caixa Rural i del Cine Olimpia d'Onda, de la Caixa Rural i de la casa Arrufat de Vila-real... En l'última part de la seua vida professional, amb el descobriment del moviment modern i una vegada assimilats per complet els ensenyaments de la Bauhaus i del CIAM, l'elecció del camí es va fer com més va més refinada, fins al punt de resoldre els problemes arquitectònics amb una actitud més eclèctica, mescla de racionalisme i d'expressivitat orgànica, sense oblidar les arrels culturals i les seues pròpies vivències humanes. És l'època de la Casa Arrufat de Vila-real, del restaurant dels Vivers i de l'Hotel Astoria de

València, de la Delegació d'Obres Públiques de Castelló, de la seu de la Caixa d'Estalvis al carrer del Pintor Sorolla i de la restauració del Palau de Penalba com a seu del Banco Urquijo, en col·laboració amb els arquitectes Domínguez Urquijo, etc.

A Luis Gay li va interessar especialment l'obra ben feta, l'obra capaç d'emocionar, carregada de significat que sap respondre al compliment d'una funció; però, sobretot, la que pot oferir plenitud espiritual a l'ésser humà.

Quant al fons arxivístic que lliura la família Gay a la Secció de Manuscrits i Arxius Personals de la Biblioteca Valenciana, hem de destacar-ne la importància, no sols pel que fa al volum documental -que consta de 121 arxivadors (16 ml)-, sinó quant al seu valor com a font d'estudi i d'investigació per a tots aquells que vulguen conéixer una part de l'arquitectura valenciana del segle XX.

Després d'un minuciós i exhaustiu treball de classificació, s'ha elaborat un quadre de classificació del mencionat arxiu del qual destaquem les següents seccions i sèries documentals:

- Obra de creació, on trobem els discursos d'ingrés en l'Acadèmia de Belles Arts de Sant Carles.

- Documentació personal, en la qual trobem documentació relativa al seu pas per l'Acadèmia de Belles Arts de Sant Carles.
- Documentació laboral, que consta de la documentació professional de Luis Gay Ramos relativa als avantprojectes i projectes realitzats per ell. També hi trobem les sèries de certificats d'obres, informes tècnics i periòdics, taxacions i valoracions, expropiacions, fulls d'amidaments, parcel·lacions i plànols (correspondents a 227 projectes).

- Documentació gràfica, on hi ha fotografies de les seues obres, dibuixos i làmines.
- Diversa, en la qual s'arrepleguen els projectes d'uns altres arquitectes que, probablement per raons professionals o d'amistat, estan en poder del productor de l'arxiu.

Desitgem fer constar aquí que, malgrat la completa classificació de l'arxiu, no se'n disposa encara de la catalogació completa, treball que s'està duent a terme en aquests moments. El personal tècnic de la Biblioteca Valenciana posa el fons arxivístic a disposició de les persones interessades a conéixer l'obra i la figura de l'arquitecte Luis Gay Ramos perquè puguen consultar-lo i investigar-lo.

Biblioteca Valenciana
NOVEMBRE 2008 / NÚMERO 17

18

ESDEVENIMENT
II JORNADA DE PORTES OBERTES

SAN MIGUEL DE LOS REYES MUESTRA SUS SECRETOS

EN SU II JORNADA DE PUERTAS ABIERTAS, LA
BIBLIOTECA VALENCIANA RECIBIÓ 1.700 VISITANTES

Per Blanca López Handrich i Miguel Carlos Muñoz

Según la tradición, el 29 de septiembre, día de San Miguel, entre las 9.30 y las 10.00 de la mañana, un rayo de sol entra en la cripta del monasterio de San Miguel de los Reyes e ilumina durante unos instantes el lugar donde yacen los restos de Germana de Foix, enterrados junto a los de su esposo, Fernando de Aragón, duque de Calabria.

Coinciendo con esta onomástica, la Biblioteca Valenciana organizó la II Jornada de Puertas Abiertas, para ofrecer a los participantes la oportunidad de conocer el funcionamiento, los espacios y los servicios de esta institución, y admirar al mismo tiempo la belleza del monasterio de San Miguel de los Reyes, fundado en 1546, que constituye uno de los monumentos más emblemáticos de Valencia. Tras observar el evento del rayo de sol en la cripta del monasterio, los visitantes pudieron disfrutar de visitas guiadas durante todo el día, en las que los propios técnicos de la entidad eran los encargados de mostrar y explicar las diversas dependencias y el funcionamiento de esta biblioteca, sin duda alguna el centro bibliográfico más importante de la Comunitat Valenciana. Hoy en día, su colección supera el millón de documentos. En ella se incluyen centenares de miles de impresos y manuscritos, así como una rica colección de documentos gráficos y audiovisuales. Además, la Biblioteca Valenciana recibe desde 1983 por depósito legal un ejemplar de todo lo impreso o producido en la Comunitat Valenciana.

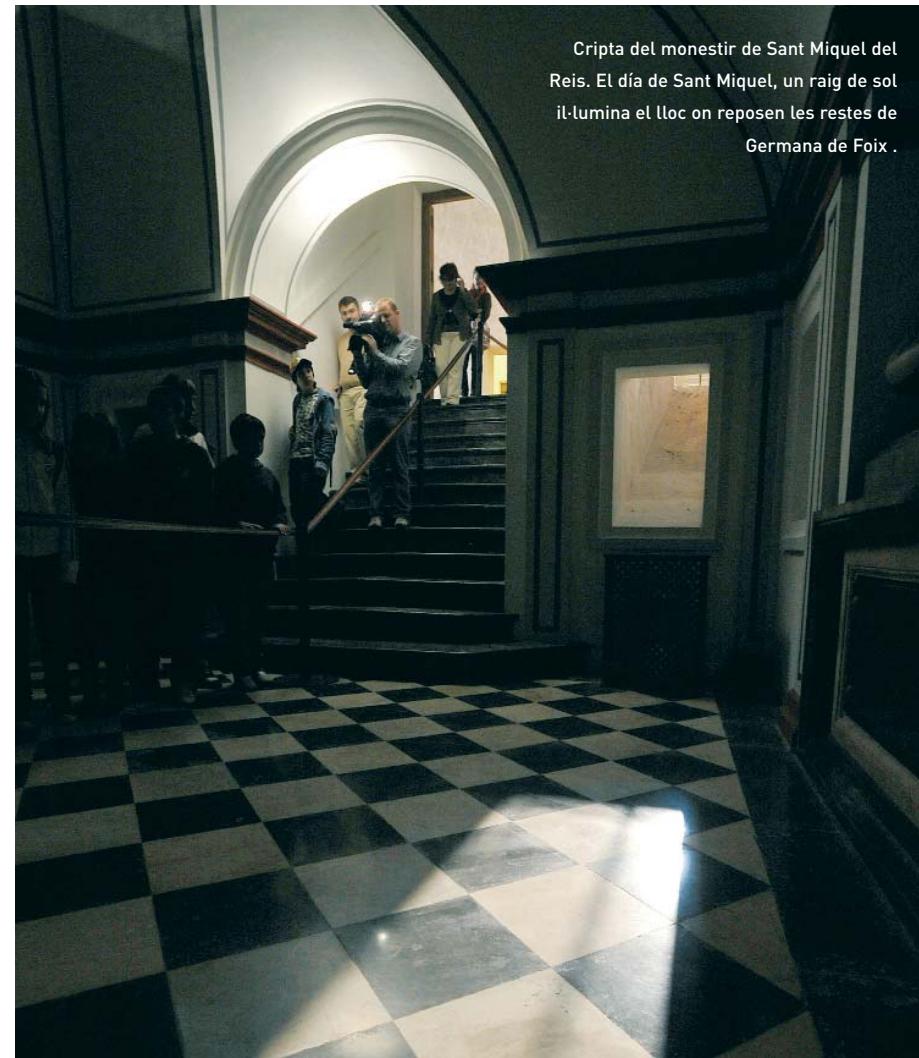
Uno de los departamentos que se abrió al público con motivo de la Jornada fue el de Restauración. En él, los técnicos de la Biblioteca Valenciana explicaron cómo controlan

los depósitos de los libros mediante una cata para mantener la temperatura ideal para ellos, qué daños suelen sufrir y en qué consiste el proceso de restauración, que se lleva a cabo tanto para los fondos propios como externos, bajo petición.

A lo largo del día, los visitantes pudieron conocer estancias tan especiales como la iglesia, hoy desacralizada. Las visitas también recorrieron la escalera imperial, cuyo zaguán conserva la cerámica y la bóveda de cañón originales de la época; las salas para investigadores Gregorio Mayans y Nicolau Primitiu (esta última bautizada así en honor del primer donante de la Biblioteca), y los restos arqueológicos del antiguo monasterio cisterciense de San Bernat de Rascanya, de estilo gótico y sobre el que se asienta el actual edificio de San Miguel de los Reyes.

Algunos visitantes accedieron también a los depósitos de los libros, en los que los ejemplares son conservados con una temperatura constante de entre 18º y 20º y que, dada su delicadeza, son de acceso restringido el resto del año. Una de las cosas que más llamó la atención de mayores y pequeños fue, sin duda, el silencioso robot que cruza los pasillos del monasterio para llevar el ejemplar que se requiera desde los depósitos hasta la zona de consultas, o viceversa. El robot es capaz de hacer uso de los ascensores, abrir puertas e interactuar con objetos móviles que encuentre en su camino.

La directora general del Libro, Silvia Caballer, señaló que "todos estos alicientes hacen que conocer la sede de la Biblioteca Valenciana sea una actividad atractiva y, de esta forma, acercar un poco más este edificio a los ciudadanos que aún no lo conocen".

Robot de la Biblioteca Valenciana

DIRECTORI ELECTRÒNIC: L'ALTRA PORTA DE LA BIBLIOTECA VALENCIANA

Un altre manera d'obrir la Biblioteca Valenciana al públic ha sigut el nou directori electrònic que ha establert aquesta institució perquè totes les persones que ho desitgen, puguen rebre informació actualizada de la intensa activitat cultural que realitza l'entitat. Per això, n'hi ha prou que sol·liciten ser incloses en aquest Directori tot enviant un missatge de correu

electrònic a <bv@gva.es>. En l'apartat "Assumptes" cal escriure-hi "Directori electrònic", i en el cos del missatge el nom i els cognoms de la persona interessada. S'hi inclourà com a adreça de correu electrònic aquell des de la qual es remet el missatge. Des que es va crear el Directori l'any passat, amb motiu de la I Jornada de Portes Obertes, ja s'hi han inscrit més de dues mil persones.

Publicacions de la B.V.

Any Jaume I

AMB MOTIU DE LA CELEBRACIÓ DEL HUITÉ CENTENARI DEL NAIXEMENT DE JAUME I EL CONQUERIDOR (1208-1276), LA BIBLIOTECA VALENCIANA, EN EL SEU AFANY DE DIFUSIÓ DE LA CULTURA VALENCIANA ENTRE EL PÚBLIC EN GENERAL, HA DESENVOLUPAT UNA IMPORTANT ESTRATÈGIA DE PUBLICACIONS.

Per Irene Mateu Andreu

**CATÀLEG DE L'EXPOSICIÓ
'EL LLIBRE DEL REPARTIMENT:
EL NAIXEMENT D'UN REGNE'
I EDICIÓ DIGITAL DE L'OBRA**

El *Llibre del Repartiment* és un dels documents fonamentals de la formació del Regne de València. Escrit en llatí, es podrà gaudir en l'exposició dels tres volums datats entre 1237 i 1252, on s'arrepleguen les donacions de propietats rústiques i urbanes de la ciutat de València i de tot el Regne. L'edició digital inclourà la digitalització dels tres volums i la transcripció i la traducció del text.

**EDICIÓ DEL REGISTRE 611 DE LA
REAL CANCELLERIA DE L'ARXI
DEL REGNE DE VALÈNCIA**

Es tracta d'un registre dels fons de la Reial Cancelleria on s'arrepleguen uns cinc-cents privilegis concedits pels diferents reis de la Corona d'Aragó a nobles, eclesiàstics i viles valencianes. Gràcies a aquest registre podem conéixer diversos esdeveniments escaiguts al territori valencià entre 1238 i 1415.

CÒMIC 'JAUME I'

Amb la intenció d'acostar la figura de Jaume I al públic infantil i juvenil, la Biblioteca Valenciana edita aquest còmic on es recrea la conquesta de València. Realitzat per l'artista valencià Santi Tena, el contingut del còmic està perfectament contextualitzat al segle XIII.

**UNA APROXIMACIÓ A LA
'CRÒNICA' DE JAUME I**

De caràcter eminentment divulgador, aquesta publicació està basada en la selecció de textos realitzada pel professor Ramon Ferrer sobre el contingut del *Llibre dels Fets*, concretament dels apartats en què es fa referència expressa a la vida del monarca, a la seua família i a les seues accions polítiques i bèl·liques. Està editat en valencià i castellà.

**EDICIÓ FACSÍMIL DE LA
'CRÒNICA' DE RAMON MUNTANER**

Escrita a Xirivella el 1325, la *Crònica* de Muntaner comprén la història dels sis primers reis de València, des de Jaume I fins a Alfons el Benigne (1299-1336). L'edició in-

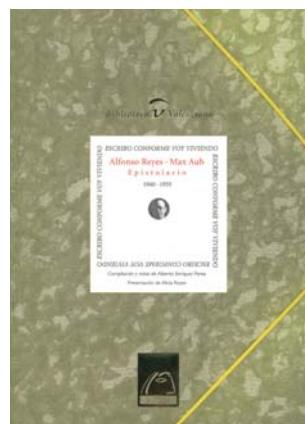
clourà la reproducció de l'obra *Ramon Muntaner: cronista dels reis d'Aragó, ciutadà de València*, presentada per l'historiador i arxiver Francisco Almarche Vázquez en el I Congrés d'Història de la Corona d'Aragó, celebrat el 1908.

**EDICIÓ FACSÍMIL DEL 'LLIBRE
DELS FETS'**

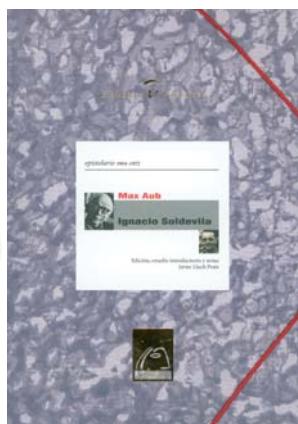
L'obra literària més emblemàtica de Jaume I estarà a l'abast dels valencians en forma de facsímil gràcies a aquesta edició de la Biblioteca Valenciana, que inclourà un estudi científic i una transcripció del text. Aquest manuscrit, que va pertànyer a la biblioteca del comte de Gondomar, es troba actualment en la Biblioteca del Palau Reial de Madrid.

Publicacions recents

↳ Col·lecció "Epistolaris"

Epistolario Max Aub-Alfonso Reyes (1940-1959)
Compilación y notas de Alberto Enríquez Perea.
Presentación de Alicia Reyes.
ISBN 978-84-482-4502-4

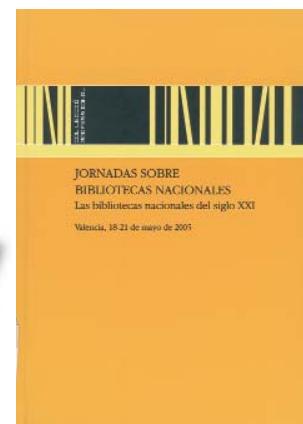

Epistolario Max Aub-Ignacio Soldevila (1954-1972)
Edición, estudio introductorio y notas de Javier Lluch Prats.
ISBN 978-84-482-4502-4

↳ Col·lecció "Professional"

Los ilustrados, el origen de la imprenta y el catálogo de incunables españoles.
Antonio Mestre Sanchis
ISBN 978-84-482-4617-7

Jornadas sobre Bibliotecas Nacionales: las bibliotecas nacionales del siglo XXI.
Everilda Ferriols, Miguel C. Muñoz Feliu, Romà Seguí (coord.)
ISBN 978-84-482-4469-9

La iluminación de manuscritos en la Valencia gótica (1290-1458).
Nuria Ramón Marqués
ISBN 978-84-482-4618-1

Biblioteca Valenciana
NOVEMBRE 2008 / NÚMERO 17

22

ANIMACIÓ A LA LECTURA

CICLE ANIMACIÓ A LA LECTURA 2008-2009

ADREÇAT A TOTS ELS ESTUDIANTS DE LA COMUNITAT VALENCIANA

§ TROBADES AMB ESCRIPTORS 2009

14 de gener

Ángela Becerra

21 de gener

Joaquina Barba

28 de gener

Manuel Vicent

4 de febrer

José María Merino

11 de febrer

Agustín Fernández Paz

18 de febrer

Albert Sánchez Piñol

25 de febrer

Rafael Chirbes

4 de març

Gemma Pasqual

11 de març

Ildefonso Falcones

25 de març

Juan Ramón Barat

1 d'abril

Jordi Sierra i Fabra

22 d'abril

Luis Sepúlveda

29 d'abril

Jorge Bucay

6 de maig

Manuel Baixauli

13 de maig

Marc Granell

TALLERS, RECITALS I LECTURES 2008

§ TALLERS DE TEXTOS

14 d'octubre

Taller de microrrelatos
Imparteix el taller:
Vicente Valls

15 d'octubre

Taller de poesía
Imparteix el taller: Entralart

21 d'octubre

Taller de poesía
Imparteix el taller: Entralart

22 d'octubre

Teatre de la llum
(taller de teatre d'ombres)
Imparteixen el taller:
Vicent Ortolà i Mariola Ponce

28 d'octubre

Taller de poesía
Imparteix el taller: Entralart

§ RECITALS POÈTICS

5 de novembre

Poemas solidarios
Argila de l'Aire

11 de novembre

Poesia divertida
Vicent Camps

18 de novembre

Entre poemas
(poesía del siglo XX)

19 de novembre

Poesía: página XXI
El Sujeto Omitido

26 de novembre

Poesia contemporània
valenciana
Marisol González Felip

§ LECTURES

2 de desembre

Espill, de Jaume Roig
Adaptació dramàtica d'Anna Marí i Josep Daniel Tormo a partir de la versió d'Antònia Carré

3 de desembre

Jaume I, la història i la llegenda,
de Rafa Miragall. Lectura dramatitzada i música en directe a càrrec de Gòrmic Espectacles.

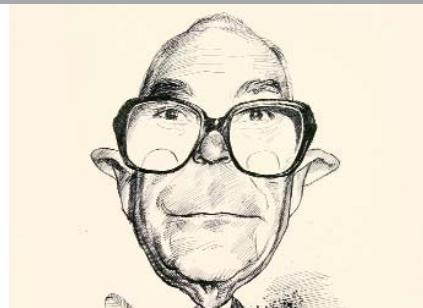
16 de desembre

Tres sombreros de copa, de Miguel Mihura. Lectura a càrrec de GTI Grup de Teatre

17 de desembre

Tres entremeses del Siglo de Oro (Cervantes, Lope y Quevedo)
Direcció: Mario Máñez i Pilar Martínez.
Lectura a càrrec de Cucurucú Teatre

SETIEMBRE - DICIEMBRE 2008

(LAS PROVINCIAS, 30/09/08)

Los secretos de San Miguel, a la luz. Cientos de personas descubren la cripta y los depósitos acorazados de la Biblioteca Valenciana. El monasterio de San Miguel de los Reyes, fundado en el año 1546, se ha convertido en uno de los monumentos más emblemáticos de Valencia y desde el año 1999 es la sede de la Biblioteca Valenciana. Para hacer posible el acceso del público a un patrimonio bibliográfico único, la Biblioteca puso en marcha la II Jornada de Puertas Abiertas. Ayer, durante unas horas, los visitantes tuvieron la oportunidad de conocer de primera mano los servicios, espacios y el funcionamiento diario de la institución valenciana. Mediante visitas guiadas, pudieron disfrutar de las salas de consulta, los exclusivos depósitos acorazados, y aprender con los trabajos de rehabilitación de los documentos que conforman el catálogo del recinto.

(DOCV num. 5.865, 07/10/2008)

DECRET 142/2008, de 3 d'octubre, del Consell, pel qual es declara Bé d'Interés Cultural, amb la categoria de Monument, el monestir de Sant Miquel dels Reis. El monestir de Sant Miquel dels Reis va ser fundat al segle XVI pel duc de Calàbria sobre un antic monestir de l'Orde del Cister. És una importantísima obra del Renaixement valencià que, segons alguns autors, pot ser considerada com a precedent del monestir d'El Escorial, ja que és, com este, monestir jerònim, focus cultural i església commemorativa de la memòria del seu fundador. És el primer conjunt arquitectònic de la Comunitat Valenciana alçat segons les noves direccions del Renaixement. Hi van participar importants arquitectes, mestres d'obra i artistes del seu temps. En efecte, el monument i el seu paisatge històric es troben immersos a l'hora de València, de la qual són un dels elements patrimonials més significatius.

(INSTITUTO CERVANTES, <www.cervantes.es>)

Centenario Rafael Lapesa. La Biblioteca Valenciana colabora con el Instituto Cervantes prestando la exposición "El Legado de Rafael Lapesa". Con motivo de la nominación de la biblioteca de la sede del Instituto Cervantes de Alcalá de Henares, con el nombre de Rafael Lapesa, se expondrá en la sala de exposiciones una colección de documentos, artículos, medallas y libros que pertenecen a la historia y a la vida de Rafael Lapesa. El día 15 de octubre se realizará un acto oficial en el que se procederá a la nominación oficial de la biblioteca de la Sede de Alcalá de Henares con el nombre de Rafael Lapesa.

(LAS PROVINCIAS, 25/08/2008)

Patrimonio de la Biblioteca Valenciana. La directora general del Libro, Archivos y Bibliotecas de la Generalitat, Silvia Caballer, destacó ayer que la política de adquisicio-

nes de la Biblioteca Valenciana es "incrementar el patrimonio bibliográfico valenciano", por lo que este organismo ha adquirido recientemente una colección de títulos que pertenecen a los siglos XVII, XVIII y XIX, impresos todos ellos en Valencia. Caballer comentó que del siglo XVIII destacan las obras *Compendio de la historia romana* y *La cumbre de los cristianos*, mientras que del siglo XIX la responsable de Bibliotecas citó la adquisición de *La aurora del pensamiento: lectura educativa para niños y niñas* y *La medicina curativa*. Además, se han adquirido cinco obras del siglo XVII, entre las que destacan *Obras del Bachiller Francisco de la Torre*; *Avisos de Padre y Rosario de Nuestra Señora*, de Fco. de Villalúa, y *Liber apologeticus de romani pontificis honori*, de Juan Tomás de Robberti. Caballer destacó también la adquisición de un facsímil de *El Libro de Horas de Mencia de Mendoza*, que contiene los rezos y las plegarias para todos los días del año.

Directori *El nostre servei d'informació*

La Biblioteca Valenciana, conscient de la importància de les noves tecnologies com a mitjà de comunicació, ha habilitat un nou servei d'informació. Tots els ciutadans que ho desitgen poden rebre, mitjançant el correu electrònic, informació periòdica sobre les activitats realitzades per la Biblioteca Valenciana. Per a això, n'hi ha prou que sol·liciten ser inclosos en aquest directori tot enviant un missatge de correu electrònic a <bv@gva.es>. En l'apartat "Assumpte" cal escriure-hi "**Directori electrònic**", i en el cos del missatge el nom i cognoms de la persona interessada. S'hi inclourà com a adreça de correu electrònic aquella des de la qual es remet el missatge.

Biblioteca Valenciana

(MONESTIR DE SANT MIQUEL DELS REIS)
AV. DE LA CONSTITUCIÓ, 284
46019 VALÈNCIA.

Dilluns a divendres, de 09.00 h. a 20.30 h.
Dissabte, de 09.00 h. a 13.30 h.
Altres serveis: cafeteria i restaurant.
Tel.: 96 387 4000 / Fax: 96 387 4037
<<http://bv.gva.es>>
Autobusos: 16, 36 i 11. Tramvia T-6.

<<http://bv2.gva.es>>**BIVALDI****Biblioteca Valenciana Digital**<<http://bv2.gva.es>>

Accipe nūc proprias genitio[n]es
Ad ciuitatem Valentia[n]am

JORGE BUCAY

EL PASADO MES DE MAYO, JORGE BUCAY VISITÓ LA BIBLIOTECA VALENCIANA. ESTE ARGENTINO NACIDO EN 1949 ES FAMOSO POR SU CAPACIDAD PARA CONECTAR CON MUCHA GENTE DESDE SU POSICIÓN DE EXPERTO EN PSICODRAMA Y TERAPIA GESTÁLTICA. HA CULTIVADO EL CUENTO CON MORALEJA O, DICHO DE OTRA FORMA, ESCRIBE ENSEÑANZAS DE LA VIDA DE MANERA LITERARIA. **Per Ignacio Fernández-Delgado**

Jorge Bucay dice que es escritor por "fuerza de escribir, no por profesión, porque mi profesión es terapeuta, yo soy médico psiquiatra y empecé a escribir como una manera más, un argumento de hacer lo que sabía hacer, ayudar a otro para hacer un camino que le sirviera". Es autor de *Cartas para Claudia, Déjame que te cuente, Cuentos para pensar, Amarse con los ojos abiertos, o El buscador* entre otros, así como de cuatro libros que constituyen la serie *Hojas de ruta*. Sus obras se han convertido en best-sellers en México, Uruguay, Chile, Costa Rica, Venezuela, Puerto Rico y España, y han sido traducidas a diecisiete idiomas.

¿Cómo se siente al participar en este encuentro?

Este encuentro me parece un acto de justicia mágica, con perdón por la interpretación. La verdad es que los libros y la tercera edad nunca han sido muy amigos con toda

de lo que ellos ya saben o han vivido, es un hecho en sí emocionante y un gesto de reconocimiento para los que, yo no tengo ninguna duda, deberían tener en esta sociedad y en esta cultura un lugar mucho más importante, mucho más trascendente. Por eso agradezco mucho la oportunidad de estar aquí y ser cómplice de este hecho.

Si usted muriera ahora mismo en su cuento del buscador, ¿cuántos años pondría en su lápida?

La pregunta tiene que ver con un cuento que escribí hace unos años de un cementerio donde sólo se registraban los años disfrutados. Yo no puedo decirte exactamente cuantos años viviría, pero sí te puedo decir que cada vez intento agregar más minutos. En el cuento, creo que los minutos disfrutados no son los que uno pasa bien, sino los que pasa comprometidamente, aunque no sean alegres. Aprendí esto hace un año y medio, cuando murió mi

Jorge Bucay, entre Joaquín Martínez, aleshores director general d'Acció Social, i Silvia Caballer, directora general del Llibre, Arxius i Biblioteques de la Generalitat.

 “Tu vida depende de lo que el azar, el destino y la fortuna te acercan pero, sobre todo, de lo que tú hagas con ello”

la razón. Si existió en la historia de la humanidad un enemigo complicado y peligroso para el cumplir años, fueron los libros. Antes de que existieran los libros, los abuelos eran la fuente de la sabiduría; es, a ellos, a quienes se recurrió para saber. No había otra manera de saber cuándo hacer las cosas ni cómo hacerlas. Hacía falta que los ancianos del pueblo, los ancianos de la tribu, los ancianos de la familia, nos iluminaran con su sabiduría. Hasta que llegaron los libros. Cuando llegaron, los libros tenían esa sabiduría y podían transmitirla y, poco a poco, sin deseo ni voluntad del pobre Gutenberg, pero seguramente, como consecuencia del invento, los ancianos fueron perdiendo el lugar de preeminencia que tenían. Ya no hacía falta que estuvieran ellos, porque todo lo que sabían, estaba en un libro y cualquiera podía llegar. Pensar que hoy estamos tratando de hacer un encuentro en el que acerquemos el libro a los más mayores, que el libro devuelva mucho

madre. Ese día sentí una de las tristezas más profundas que he sentido en mi vida. Pero el día de su entierro, yo tenía la sensación de que estaba agregando minutos en mi libreta de tiempo vivido. Aprendí que la vida es también esos momentos tristes si es que uno se puede comprometer con ellos, si es que uno puede vivirlos y aprender de ellos también. Te diría que trato de agregar mucho tiempo, y sé que, paradójicamente, a medida que pasa el tiempo, cada vez, cada día, me deja más minutos que el anterior y esto me tiene muy alegre y muy satisfecho.

¿No cree que hay bastante gente que es feliz con los automatismos que ofrece el poder? ¿Van dirigidos sus libros a esta gente?

Los libros de superación personal están divididos en dos grupos: uno es el de autoayuda y otro el de reflexión. Los libros de autoayuda plantean respuestas y los libros de reflexión plantean preguntas. Yo intento escribir libros

de preguntas, algunos son de respuestas como *20 pasos*, que está programado como un libro de autoayuda. Los demás son libros de preguntas. A mucha gente le sirven las respuestas escritas por otros y la prueba está en que muchos libros de autoayuda, no los míos, se venden mucho y a muchos les han sido muy útiles. Yo prefiero hacer libros de preguntas y que cada uno encuentre sus respuestas. Me parece que no hay que asustarse, cada uno elige leer lo que le sirve. No hay que tener miedo, no hay que censurar, no hay que decir estos libros sí, estos libros no, esto está bien que se publique y esto no. Hay que dar una vuelta amplia y educar a la gente para que pueda vivir mejor.

¿Qué es la suerte para usted? ¿Qué es el destino? ¿Cree en la magia? ¿Tiene la vida una lógica interna?

El destino es aquello con lo que uno ha nacido y con lo que uno se encuentra. Todo aquello que por fuerza debería pasar si uno

no influyera en ello. Pero como uno influye, pues el destino solo no alcanza. Yo digo que en cada momento de la vida siempre hay cuatro factores: uno es lo que llamamos destino, todo lo que está puesto, que se juega también con el destino personal, todo lo que has ligado al nacer. Todo lo que salió contigo, lo que te tocó en el reparto, digamos, y, sobre esto, aparece todo lo nuevo que es el azar, que existe, el puro azar y, además, el talento. El talento es esto que tú has hecho con lo que has ligado. Tu responsabilidad sobre estas virtudes y capacidades. Y en cada situación confluyen esas cosas. El destino, es decir, la fortuna personal, el azar, que es lo que no se puede medir ni calcular, y el talento, que es lo que tú has aprendido a hacer. Cuando esas cuatro cosas se juntan, tú tienes un mapa de las circunstancias. Si tú eres capaz de usar tu talento para transformar tus circunstancias en una cosa favorable, eso es la suerte. Creo en la suerte que tiene que ver con uno.